

ԱՐԳԵԼՈՂ ԱՆՀԵՏԱԶԳԵԼԻ
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐՈՒՄ.
ՍՏԱՄԲՈՒԼԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
52-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾ

Փաստաթղթերի հավաքածու «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի վերաբերյալ

ԱՐԳԵԼՈՂ ԱՆՀԵՏԱԶԳԵԼԻ
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐՈՒՄ.
ՍՏԱՄԲՈՒԼԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
52-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾ

Փաստաթղթերի հավաքածու «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի վերաբերյալ

Պատրաստել են՝

Ռոսա Լոզարը

Գործադիր տնօրեն, Վիեննայի Ընտանեկան
բռնության հետ կապված

միջամտության կենտրոն, Ավստրիա

և

Յոհաննա Նիեմին

Պրոֆեսոր, Գենդերային հետազոտություններ
իրավունքի ոլորտում,

Իրավաբանական ֆակուլտետ,

Հելսինկիի համալսարան, Ֆինլանդիա

Եվրոպայի խորհուրդ

Ֆրանսերեն հրատարակություն.
Ordonnances d'urgence d'interdiction:
Article 52 de la Convention d'Istanbul

*Սույն աշխատությունում ներկայացված
կարծիքները հեղինակի
պատասխանատվությանը են, և
պարտադիր չէ, որ դրանք արտացոլեն
Եվրոպայի խորհրդի պաշտոնական
քաղաքականությունը*

Սույն փաստաթղթի ամբողջական կամ
մասնակի վերարտադրության կամ
թարգմանության հետ կապված բոլոր
խնդրանքները պետք է ուղղել
Հաղորդակցության տնօրինություն
(F-67075 Ստրասբուրգ Մեդեքս կամ
publishing@coe.int): Սույն փաստաթղթի
հետ կապված ցանկացած այլ
նամակագրություն պետք է ուղղել
Ժողովրդավարության հարցերով գլխավոր
տնօրինության՝ Հավասարության
հարցերով բաժին:

Սույն փաստաթղթում մեջբերված բոլոր
ինտերնետային հղումների վերջին մուտքը
եղել է 2017 թվականի մայիսի 12-ին:

Կազմ և կառուցվածք՝ Փաստաթղթերի և
հրապարակումների տպագրության բաժին
(ՓՀՏԲ), Եվրոպայի խորհուրդ

Նկարներ՝ Շաթերսթոք

Սույն հրապարակումը տպագրական և
քերականական սխալներն ուղղելու
նպատակով ՓՀՏԲ խմբագրական բաժնի
կողմից չի սրբագրվել:

© Եվրոպայի խորհուրդ, 2017 թվականի հունիս

Տպագրվել է Եվրոպայի խորհրդում

Բովանդակություն

Ներածություն	5
Պետության՝ պաշտպանելու պարտականությունը.....	6
Պաշտպանության կարգադրությունները միջազգային իրավունքում	8
52-րդ հոդվածի գործողության ոլորտը.....	9
Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները՝ որպես ընտանեկան բնության գոհերի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությունն ապահովելու միջոց.....	10
Անդրադարձ Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածով սահմանված պարտավորություններին.....	14
Անմիջական վտանգի դեպքում պաշտպանելու պարտավորությունը	14
Արգելող անհետաձգելի կարգադրության հնարավոր իրավական ռեժիմները (քրեական, վարչական, քաղաքացիական).....	16
Արգելող անհետաձգելի արդյունավետ կարգադրությունների տարրերը.....	19
Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման համատեքստում իրավունքների և իրավական երաշխիքների հավասարակշռումը	27
Մասնավոր կյանքի և մյուս իրավունքները՝ հավասարակշռված	27
Իրավական երաշխիքներ	29
Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարումը. Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների գործելակերպի օրինակներ.....	31
Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման առնչությամբ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում տիրող իրավիճակի ընդհանուր պատկերը	31
Ավստրիա	33
Բուլղարիա	38
Նիդեռլանդներ.....	42
Իսպանիա	45
Եզրակացություններ	49
Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման ստուգաթերթ	51
Եվրոպայի խորհրդի հիմնական աղբյուրները	53
Գրականության ցանկ	54

Ներածություն

Չոհերի պաշտպանությունը կանանց նկատմամբ բռնությանը և ընտանեկան բռնությանը համակարգված և ռազմավարական արձագանքի առանցքային տարր է և պետք է իրականացվի պատշաճ և արդյունավետ կանխարգելման, ծառայությունների մատուցման և քրեական հետապնդման հետ մեկտեղ: Անմիջական վտանգի իրավիճակներում ընտանեկան բռնության գոհերին պաշտպանելու և նրանց անվտանգությունն ապահովելու լավագույն եղանակը գոհի և կատարողի միջև ֆիզիկական հեռավորության հասնելն է¹:

«Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Ստամբուլի կոնվենցիա) 52-րդ հոդվածով սահմանվում է Կողմ պետությունների ընտանեկան բռնության գոհերի պաշտպանությունն ապահովելու պարտականությունը՝ ի թիվս այլ միջոցների, կատարողին կարգադրելով² լքել, հեռու մնալ գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի տնից և չշփվել գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի հետ՝ արգելող անհետաձգելի կարգադրության (ԱԱԿ) հիման վրա:

Այդ միջոցները (որոնք նաև կոչվում են «վտարման կարգադրություններ») արտացոլում են ընտանեկան բռնության հետ կապված միջամտությունների հարացույցի փոփոխությունը: Ընտանեկան բռնության դեպքերում սովորաբար գոհն է ստիպված լինում հեռանալ տնից՝ հաճախ իր խնամակալության տակ գտնվող երեխաների ուղեկցությամբ, միայն մի քանի անձնական իրերով և անորոշ ժամկետով: Այդ իրավիճակն անարդար համարելով՝ Ստամբուլի կոնվենցիան մշակողները կարևոր համարեցին այս բեռը դնել կատարողի վրա՝ նրան հեռացնելով գոհի բնակարանից և արգելելով վերադառնալ («բավարար ժամկետով») կամ շփվել գոհի հետ: Ընտանեկան բռնություն կատարողը կարող է նաև ձերբակալվել ու կալանավորվել: Այդպիսի ձերբակալությունները սովորաբար կարճատև են լինում, հաճախ ոչ ավելի, քան մեկ կամ երկու գիշեր՝ կատարողին ազատ արձակելուց հետո գոհին կրկին անպաշտպան թողնելով: Այդպիսով, անհրաժեշտ է լրացուցիչ պաշտպանություն՝ պաշտպանության կարգադրությունների ձևով:

¹ «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի (Ստամբուլի կոնվենցիա) բացատրական գեկույց, 264-րդ պարբերություն:

² Սույն փաստաթղթի նպատակներով՝ «կատարող» եզրույթն օգտագործվում է այն անձանց նկարագրելու համար, որոնք իրենց գուզնկերոջը կամ նախկին գուզնկերոջը վերահսկելու համար դիտավորությամբ կիրառում են բռնի և ոտնձգություն պարունակող վարք՝ անկախ այն հանգամանքից, թե նրանց նկատմամբ մեղադրանք է ներկայացվել, քրեական հետապնդում է իրականացվել կամ նրանք դատապարտվել են, թե՛ ոչ:

Հետևաբար սույն փաստաթղթի նպատակն է աջակցել Ստամբուլի կոնվենցիայի՝ ԱԱԿ-ների վերաբերյալ 52-րդ հոդվածի կիրարկումը՝ քաղաքականություն մշակողներին և այն իրականացնողներին՝ գործնական խորհուրդ տրամադրելով այն մասին, թե ինչպես ներդնել ԱԱԿ-ները՝ որպես ընտանեկան բռնության զոհերի պաշտպանության արդյունավետ միջոց՝ կատարողի կողմից հետագա բռնություն (և հաճախ ավելի դաժան) գործադրվելու անմիջական վտանգի իրավիճակներում: Փաստաթուղթը սկսվում է այս միջոցառման բնույթի և 52-րդ հոդվածով սահմանված պարտավորություններին անդրադառնալուն ուղղված քայլերի մանրամասն քննարկմամբ: Այնուհետև դրանով վերլուծվում են համապատասխան իրավունքներն ու իրավական երաշխիքները ԱԱԿ-ների համատեքստում: Փաստաթղթի վերջին գլուխները ներառում են Եվրոպայի խորհրդի մի շարք անդամ պետություններում այդ միջոցառման իրականացման գործնական օրինակներ, ինչպես նաև ԱԱԿ-ների կանոնակարգմանն ու կիրառմանն աջակցելու համար նախատեսված ստուգացանկ:

Պետության՝ պաշտպանելու պարտականությունը

Այն պատկերացումը, որ մարդու այնպիսի հիմնական իրավունքների պաշտպանությամբ, ինչպիսիք են կյանքի իրավունքը, ֆիզիկական անձեռնմխելիության իրավունքը և մասնավոր կյանքի իրավունքը, պետություններից պահանջվում է ոչ միայն զերծ մնալ իրենց քաղաքացիների և իրենց իրավագործության ներքո գտնվող այլ անձանց նկատմամբ բռնությունից, այլ նաև տրամադրել որոշակի աստիճանի պաշտպանություն հասարակության այլ անդամների կողմից գործադրվող բռնությունից, մարդու իրավունքների ոլորտում միջազգային իրավունքում ձևավորվել է վերջին քսան տարիների ընթացքում: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը հետևողականորեն հաստատել է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի հատկապես 2-րդ (կյանքի իրավունք), 3-րդ (խոշտանգումների և այլ անմարդկային ու նվաստացնող վերաբերմունքի դեմ [պաշտպանության իրավունք]) և 8-րդ (անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունք) հոդվածներով պետություններից պահանջվում է ոչ միայն զերծ մնալ այդ իրավունքները խախտելուց, այլ նաև ոչ պետական դերակատարների կողմից իրականացված այդպիսի խախտումների դեմ ունենալ որոշակի գործող իրավական երաշխիքներ և գործելակերպ: Այսօր ընդհանուր առմամբ ընդունված է, որ պետությունները պարտավոր են պահպանել բռնության դեմ անհատների պաշտպանության որոշակի հիմնական չափանիշներ:

Այդ առումով կարևոր շրջադարձային որոշում էր *Օսմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* [*Osman v. United Kingdom*] (1998 թվական) գործը, երբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն ընդունեց իշխանությունների՝ այն անհատին պաշտպանելու պարտավորությունը, որի կյանքը վտանգված էր մեկ այլ անհատի քրեական գործողությունների հետևանքով: Այդ պարտականությունը հաստատվել է ընտանեկան բռնության վերաբերյալ մի շարք այլ հետագա վճիռներում³:

³ Տե՛ս, օրինակ՝ *Ա-ն ընդդեմ Խորվաթիայի* [*A. v. Croatia*] (2010 թվական), էջ 60, *Բեռքլան ընդդեմ*

Պետություններից պահանջվող պաշտպանության չափանիշը սահմանվում է որպես պատշաճ զգուշավորություն: Պատշաճ զգուշավորության սկզբունքը ներառված է Ստամբուլի կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում, որով նախատեսվում է պետությունների՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի գործողության ոլորտի մեջ մտնող բռնարարքները կանխելու, քննելու, պատժելու և դրանց համար հատուցում ապահովելու պարտականությունը: Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն նույնպես բռնարարքները կանխելու, քննելու և պատժելու համար պատշաճ զգուշավորությամբ գործելու պարտավորությունն ընդգրկել է իր՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին ուղղված՝ բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին Rec(2002)5 հանձնարարականում:

ՄԱԿ-ի՝ Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման կոմիտեն (ԿՆԽՎԿ) հաստատել է պատշաճ զգուշավորության չափանիշն ընտանեկան բռնության մասին հաղորդումների վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս⁴ և իր 28(2010) ընդհանուր հանձնարարականում⁵:

Եվրոպական միության՝ հանցագործության զոհերի իրավունքների, աջակցության և պաշտպանության վերաբերյալ նվազագույն չափանիշներ սահմանող հրահանգի (Զոհերի իրավունքների մասին հրահանգ, 2012/29/ԵՄ) 18-րդ հոդվածով ընդունվում է զոհերին պաշտպանելու ընդհանուր պարտականությունը, սակայն միջոցների ընտրությունը թողնվում է անդամ պետությունների հայեցողությանը:

Վերջապես, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը պատշաճ զգուշավորության չափանիշին անդրադարձել է *Օպուզն ընդդեմ Թուրքիայի* [*Opuz v. Turkey*] (2009 թվական) գործով իր շրջադարձային վճռում⁶: Մի շարք վերջին գործերով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վճռել է, որ պետության՝ ընտանեկան բռնությունից չպաշտպանելը և այն պատշաճորեն չքննելը կարող է համարվել Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի (կյանքի իրավունք)⁷, 3-րդ հոդվածի (խոշտանգումների արգելում)⁸ և

Բուլղարիայի [*Bevacqua v. Bulgaria*] (2008 թվական), էջ 65, *Կոնտրոլան ընդդեմ Սլովակիայի* [*Kontrova v. Slovakia*] (2007 թվական), էջ 49:

⁴ Տե՛ս *Յիլդիրիմն ընդդեմ Ավստրիայի* [*Yildirim v. Austria*], 2007 թվական, *Գոյքեն ընդդեմ Ավստրիայի* [*Goecke v. Austria*], 2007 թվական:

⁵ «Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի համաձայն Կողմ պետությունների ստանձնած հիմնական պարտավորությունների վերաբերյալ թիվ 28 ընդհանուր հանձնարարական, 19-րդ պարբերություն <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/472/60/PDF/G1047260.pdf?OpenElement>

⁶ Տե՛ս, մասնավորապես, 77-86-րդ եւ 131-149-րդ էջերի քննարկումը:

⁷ *Օպուզն ընդդեմ Թուրքիայի* գործով (2009 թվական):

⁸ *Է.Ս.-ն ընդդեմ Սլովակիայի* [*E.S. v. Slovakia*] գործով (2009 թվական), *Վալիուլիենն ընդդեմ Լիտվայի* [*Valiulien v. Lithuania*] գործով (2013 թվական), *Էրեմիան եւ այլք ընդդեմ Մոլդովայի* [*Eremia and Others v. Moldova*] գործով (2013 թվական),

Մուդրիկն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության [*Mudric v. the Republic of Moldova*] գործով

(կամ) 8-րդ հոդվածի (անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունք) խախտում⁹:

Եվրոպայի խորհրդի՝ *Բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին Նախարարների Կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված Rec(2002)5 հանձնարարականի կիրարկման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական ուսումնասիրությունը* (2014 թվական)¹⁰ ցույց է տալիս, որ 36 անդամ պետություն իրավական հիմք է ներկայացրել, որպեսզի իրավասու մարմիններն ԱԱԿ-ներ արձակեն:

Պաշտպանության կարգադրությունները միջազգային իրավունքում

Միջազգային իրավական փաստաթղթերով ու նախադեպային իրավունքով ավելի ու ավելի մեծ ուշադրություն է դարձվում ընդհանրապես պաշտպանության կարգադրություններին և մասնավորապես՝ ԱԱԿ-ներին՝ որպես ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մաս, որը պետությունները պետք է տրամադրեն:

Ստամբուլի կոնվենցիան առաջին միջազգային պայմանագիրն է, որում ներառվել է պաշտպանության կարգադրությունների միջոցով բռնությունից պաշտպանելու կոնկրետ պարտավորություն: Լրացնելով այդ պարտավորությունը՝ Եվրոպական միության՝ «Պաշտպանության եվրոպական կարգադրության մասին» 2011/99/ԵՄ հրահանգով և Եվրոպական միության՝ «Քաղաքացիական հարցերով կիրառվող պաշտպանության միջոցների փոխադարձ ճանաչման մասին» 606/2013/ԵՄ կանոնակարգով ԵՄ անդամ պետությունները պարտավորվում են ճանաչել ԵՄ այլ անդամ պետություններում արձակված պաշտպանության կարգադրությունները՝ դրանով հնարավոր դարձնելով ԵՄ անդամ պետությունների միջև այդպիսի կարգադրությունների միջսահմանային կատարումը: Ի հավելումն, Միջազգային մասնավոր իրավունքի մասին Հաագայի խորհրդաժողովով ներկայումս գնահատվում է արտաքին քաղաքացիական պաշտպանության կարգադրությունների ճանաչման և կատարման մասով միջազգային իրավունքի համաշխարհային չափանիշների իրագործելիությունն ու անհրաժեշտությունը: Դրանք հուսադրող զարգացումներ են, որոնք ցույց են տալիս ընտանեկան բռնության զոհերի համար նախատեսված պաշտպանական միջոցների ընդլայնմանը վերագրված կարևորությունը:

(2013 թվական), *Բ.-ն ընդդեմ Սոլդովայի Հանրապետության* [*B. v. the Republic of Moldova*] գործով (2013 թվական):

⁹ *Ա.-ն ընդդեմ Խորվաթիայի* [*A v. Croatia*] գործով (2010 թվական), *Հաջողուովան ընդդեմ Սլովակիայի* [*Hajduova v. Slovakia*] գործով (2010 թվական):

¹⁰ Եվրոպայի խորհրդի՝ *Բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին Նախարարների Կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված Rec(2002)5 հանձնարարականի կիրարկման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական ուսումնասիրություն* (2014 թվական) <https://rm.coe.int/16805915e9>:

52-րդ հոդվածի գործողության ոլորտը

Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի նպատակը գոհերի դեմ կատարվող ընտանեկան բռնության հետագա գործողությունների կատարման անմիջական վտանգի իրավիճակում նրանց համար նախատեսված պաշտպանության արդյունավետ միջոց ներդնելն է: Այդ նպատակով այն սահմանում է իրավասու մարմիններին կատարողին գոհի բնակարանից հեռանալ կարգադրելու և նրան վերադառնալ կամ գոհի հետ շփվել արգելելու իրավասություն վերապահելու պարտավորությունը: Անմիջական վտանգը պետք է գնահատվի համապատասխան մարմինների կողմից: Մշակողները նաև Կողմ պետություններին են թողել այդպիսի կարգադրություններ արձակելու իրավասություն ունեցող մարմիններին և կիրառվող ընթացակարգը սահմանելը՝ իրենց իրավական և սահմանադրական համակարգերին համապատասխան:

Հոդված 52 — Արգելող անհետաձգելի կարգադրություններ

Կողմերը ձեռնարկում են անհրաժեշտ օրենսդրական կամ այլ միջոցառումներ՝ ապահովելու համար, որ իրավասու մարմիններին լիազորություն վերապահվի ընտանեկան բռնություն կատարողին անմիջական վտանգի իրավիճակներում կարգադրելու բավարար ժամկետով ազատել գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարանը և կատարողին արգելելու մտնել գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարան կամ շփվել նրա հետ: Սույն հոդվածին համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկելիս պետք է առաջնահերթություն տալ գոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությանը:

Ընտանեկան բռնության գոհերի համար ԱԱԿ-ներ ներդնելու՝ 52-րդ հոդվածում պարունակվող պարտավորությունը կազմում է պաշտպանական միջոցների այնպիսի ավելի լայն համակարգի մաս, ի աջակցություն որի՝ հանդես է գալիս Ստամբուլի կոնվենցիան: ԱԱԿ-ները, ի թիվս այլնի, ուղեկցվում են ընտանեկան բռնության և կանանց նկատմամբ բռնության այլ ձևերի գոհերի համար երկարաժամկետ սահմանափակող կամ պաշտպանության կարգադրություններ ապահովելու պարտավորությամբ (53-րդ հոդված), իրավապահ մարմինների՝ օգնության կանչերին անմիջապես արձագանքելու պարտավորությամբ (50-րդ հոդված), որոնք ներառում են ԱԱԿ-ի կամ պաշտպանության կարգադրության խախտումների վերաբերյալ կանչերը, և այն ռիսկի աստիճանը գնահատելու պարտավորությամբ, որում գտնվում է անհատը՝ պատշաճ կերպով արձագանքելու նպատակով (51-րդ հոդված):

Այդպիսով, 52-րդ հոդվածի նպատակն է անմիջական վտանգի իրավիճակներում տրամադրել անհապաղ պաշտպանություն՝ զոհի և կատարողի միջև ֆիզիկական հեռավորություն կարգադրելով: Դա կարող է օգնել կանխելու հետագա վնասը և կատարողին կարևոր ուղերձ է հղում այն մասին, որ տանը գործադրվող բռնությունը չի հանդուրժվի: Կարևոր է նաև նշել, որ որպեսզի ԱԱԿ-ները լինեն արդյունավետ և զոհերին տան իրական անվտանգություն, դրանք պետք է կատարվեն պատշաճորեն:

52-րդ հոդվածով Կողմ պետություններին է թողնվում որոշելը, թե որ իրավասու մարմնին կշնորհվի ԱԱԿ-ներ արձակելու լիազորությունը: Հետևաբար, ԱԱԿ-ները տարբեր անդամ պետություններում կարող են տարբեր կերպ կարգավորվել: Այն առանցքային տարրերը, որոնք պետք է երաշխավորվեն, ներառում են կատարողին զոհի կամ նրա հետ համատեղ տնից հեռացնելու և նրան զոհից հեռու մնալ կարգադրելու լիազորությունը: Հեռացումը պետք է տեղի ունենա անմիջապես, սակայն դրա տևողությունը պետք է սահմանափակվի և նշվի: Այդպիսի ընթացակարգերի առկա օրինակների տևողությունը տատանվում է 10 օրվանից մինչև 4 շաբաթ՝ երկարացնելու հնարավորությամբ կամ առանց դրա: ԱԱԿ ընթացակարգերը պետք է ներառեն իրավական երաշխիքներ և պետք է ենթակա լինեն իրավական վերանայման: ԱԱԿ-ները կարող են արձակվել ոստիկանության կողմից որպես ապահովման միջոց՝ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում, որպես նախազգուշական միջոց՝ քրեական դատավարության շրջանակներում կամ որպես վարչական միջոց:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները՝ որպես ընտանեկան բռնության զոհերի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությունն ապահովելու միջոց

Արդյունավետ պաշտպանությունը

Քանի որ ԱԱԿ-ն կարճաժամկետ միջոց է, որը շատ ավելի պակաս սահմանափակող է, քան զոհին և կատարողին առանձնացնող միջոցների մյուս տեսակները (ձերբակալություն և կալանք), կարևոր մտահոգություն է այն, որ դաժան բռնության դեպքերում ԱԱԿ-ով արդյունավետ պաշտպանություն չի տրամադրվում: Հետևաբար ԱԱԿ-ները չպետք է օգտագործվեն որպես ձերբակալմանը և կալանքին փոխարինող, երբ առկա է կրկնվող և դաժան բռնության, այդ թվում՝ մահաբեր սպառնալիքի ռիսկ: Ազգային քրեական օրենսգրքերում և Ստամբուլի կոնվենցիայում ներառված տարբեր միջոցները պետք է դիտարկվեն և իրականացվեն համապարփակ կերպով:

ԱԱԿ-ն արագ գործիք է, որը ուստիկանությունը (մեծամասամբ) կարող է գործածել զոհերին պաշտպանելու և բռնության այնքան սրվելը կանխելու համար, որ դա հետևանքներ թողնի ոտնձգության ենթարկված անձի ֆիզիկական անձեռնմխելիության կամ առողջության վրա: Դրա կարևորությունը բռնության դեմ պաշտպանության համակարգում հստակորեն բխում է գործողության այն արագությունից, որը որ այն հնարավոր է դարձնում: Չոհերի լիարժեք պաշտպանությունը պահանջում է և՛ քրեական, և՛ քաղաքացիական պաշտպանության երկարաժամկետ կարգադրությունների օգտագործում, ինչպես նաև Ստամբուլի կոնվենցիայով նախատեսված պաշտպանության միջոցների ամբողջական կազմի հասանելիություն՝ ընդհանուր և մասնագիտական ծառայություններ, մասնավորապես՝ ապաստարաններ, օրը 24 ժամ հասանելի՝ անհետաձգելի իրավիճակների համապետական թե՛ հեռախոսագծեր, բռնաբարության հետևանքով առաջացած ճգնաժամային և սեռական ուղղորդման կենտրոններ, տեղեկատվության մատչելիություն և աջակցություն իրավական գործընթացների միջոցով:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները՝ որպես կանխարգելիչ միջոցներ

Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածով պահանջվում է, որ ԱԱԿ-ները հասանելի լինեն «անմիջական վտանգի իրավիճակներում»՝ անկախ ազգային քրեական օրենսգրքով սահմանված իրավախախտումների փաստացի կատարումից կամ դատապարտումից: Ինչպես նշված է Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցում, «անմիջական վտանգ» եզրույթը վերաբերում է ընտանեկան բռնության ցանկացած իրավիճակի, որում վնասն անխուսափելի է կամ արդեն նյութականացել է և հավանական է, որ կրկին կպատահի (265-րդ պարբերություն): Դա ենթադրում է, որ անձը բռնությունից պաշտպանված լինելու իրավունք ունի, եթե նա դեռևս չի վիկտիմիզացվել:

Դա ազդեցություն ունի իրավական այն ռեժիմի ընտրության վրա, որի շրջանակներում ներմուծվում են արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները: Եթե ԱԱԿ-ները կարգավորվում են միայն որպես քրեական իրավունքի գործիք, ապա կպահանջվեն միջոցառումներ՝ ապահովելու համար, որ ԱԱԿ-ները հնարավոր լինի արձակել զոհին սպառնացող անմիջական վտանգի իրավիճակներում՝ անկախ մեղադրանքներից, քննություններից կամ դատապարտումներից:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները և միասնական, ամբողջական և զոհակենտրոն մոտեցման անհրաժեշտությունը կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարում

Ինչպես նախատեսված է Ստամբուլի կոնվենցիայում, կանանց նկատմամբ բռնությունը և ընտանեկան բռնությունը վերացնելու համար անհրաժեշտ է համապարփակ և համակարգված քաղաքականություն, որը ներառում է այդպիսի

բռնությունը կանխարգելելուն ուղղված բոլոր համապատասխան օրենսդրական և այլ միջոցներ: Ջոհերի իրավունքները պետք է դրվեն ցանկացած քաղաքականության առանցքում: Արդյունավետ համագործակցությունը բոլոր համապատասխան դերակատարների, այդ թվում՝ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների միջև առաջնային կարևորություն ունի, և Կողմերը պետք է բոլոր մակարդակներով ընդունեն, խրախուսեն և աջակցեն կանանց նկատմամբ բռնության դեմ պայքարում ակտիվ համապատասխան հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքը և արդյունավետ համագործակցություն ստեղծեն այդ կազմակերպությունների հետ (7-րդ և 9-րդ հոդվածներ): Ստամբուլի կոնվենցիայով նաև նշվում է, որ Կողմերը պետք է համապատասխան ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսներ հատկացնեն միասնական քաղաքականության իրականացման համար (8-րդ հոդված) և ստեղծեն մեկ կամ ավելի համակարգող մարմիններ՝ քաղաքականության ու միջոցառումների համակարգման, իրականացման, մոնիթորինգի և գնահատման համար (10-րդ հոդված): Վերջապես, համապարփակ և համակարգված քաղաքականությամբ պահանջվում է արդյունավետ մոնիթորինգ, այդ թվում՝ վիճակագրական տվյալների հավաքում և ուսումնասիրություն՝ կանոնավոր պարբերականությամբ (11-րդ հոդված): Ստամբուլի կոնվենցիայում նաև պարունակվում են մի շարք միջոցներ կանխարգելման, տրամադրման, պաշտպանության և քրեական հետապնդման ոլորտներում:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրություններն ու ընտանեկան բռնության գոհերին տրամադրվող ապաստարանների շարունակական կարիքը

Ստամբուլի կոնվենցիայում նշված միջոցներից ոչ մեկն ինքնին բավարար չէ կանանց նկատմամբ բռնությունը կանխարգելելու համար: Այդպես է նաև ԱԱԿ-ների դեպքում: Դրանք չեն կարող փոխարինել այլ միջոցների, ինչպիսիք են, օրինակ, ապաստարանները (23-րդ հոդված):

Բռնության գոհերն ունեն պաշտպանության համար ոստիկանություն կամ այլ մարմին դիմելու և ապաստարանում ապաստան հայցելու իրավունք: Ավելի հավանական է, օրինակ, որ միզբանտ կանայք ոստիկանություն կանչելու փոխարեն գնան կանանց ապաստարան, քանի որ նրանք ծանոթ չեն ընդունող երկրի արդարադատության համակարգին կամ վախենում են իրենց կացության կարգավիճակի վրա ազդող բացասական հետևանքներից: Նաև հնարավոր է, որ ընտանեկան բռնության կին գոհերը ոչ միշտ ի վիճակի լինեն մնալ իրենց տանը՝ չնայած արգելող կարգադրության առկայությանը, օրինակ, քանի որ ազրետորի ընտանիքը նույնպես այդտեղ է ապրում, կամ քանի որ նրանք վարձավճարը վճարելու հնարավորություն չունեն: Հատկապես բարձր աստիճանի վտանգի իրավիճակներում ԱԱԿ-ները նույնպես չեն կարող տրամադրել բավարար պաշտպանություն, և հետևաբար կարևոր է ապահովել ապաստարանների պատշաճ թիվ, հատկապես՝ կանանց համար: ԱԱԿ-ի վերաբերյալ որոշ կարգավորումներով կարող է նաև տրամադրվել միայն կարճաժամկետ

պաշտպանություն (օրինակ՝ 48-ժամյա): Այլ կերպ ասած, ԱԱԿ-ները չեն փոխարինում ընտանեկան բռնության զոհերին տրամադրվող ապաստարաններին, սակայն զոհերի՝ իրենց սեփական տանը մնալու իրավունքն ապահովող կարևոր փոխլրացնող միջոցներ են:

Անդրադարձ Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածով սահմանված պարտավորություններին

Անմիջական վտանգի դեպքում պաշտպանելու պարտավորությունը

Պատշաճ գգուշավորության սկզբունքի համաձայն՝ պաշտպանելու պարտականության և ԱԱԿ-ները հասանելի դարձնելու պարտավորության միջև հիմնական կապն «անմիջական վտանգ» հասկացությունն է, որը Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածում ներառված է որպես այդպիսի կարգադրություններ արձակելու համատեքստ:

Պետություններն ունեն իրենց քաղաքացիներին պաշտպանելու պարտականություն: Նրանք պետք է ապահովեն անվտանգություն և կարգ և ունենան իրենց իրավագործության շրջանակներում ուժ օգտագործելու մենաշնորհ: Անհատների պաշտպանությունը բնորոշ է պետության ժամանակակից հասկացությանը: Այդպիսով, նույնիսկ մինչև Ստամբուլի կոնվենցիայի ընդունումը մարդու իրավունքների ոլորտում միջազգային իրավունքով պետությունները պարտավորեցվում էին անհատներին պաշտպանել անմիջական վտանգի իրավիճակներում: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, օրինակ, *Բրանկո Թոմաշիչն ընդդեմ Խորվաթիայի* [*Branko Tomasic v. Croatia*] գործով (2009 թվական) իր վճռում նշել է, որ.

«[Բ]խանություններն այդ պահին գիտեին կամ պետք է իմացած լինեին նույնացված անձի կյանքին երրորդ կողմի քրեական գործողությունների հետևանքով սպառնացող իրական և անմիջական ռիսկի առկայության մասին, և որ նրանք իրենց լիազորությունների շրջանակներում այնպիսի միջոցներ չեն ձեռնարկել, որոնք, եթե խելամիտ դատենք, կարող էր ակնկալվել, որ կօգնեին խուսափել այդ ռիսկից» (51-րդ պարբերություն):

Հետևաբար կարևոր է մանրամասն նկարագրել, թե ինչն է համարվելու «անմիջական վտանգ»: Համաձայն Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցի՝ «անմիջական վտանգ» եզրույթը վերաբերում է ընտանեկան բռնության ցանկացած իրավիճակի, որում վնասն անխուսափելի է կամ արդեն նյութականացել է և հավանական է, որ կրկին կպատահի (265-րդ պարբերություն): *Մուդրիկն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության* գործով (2013 թվական) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը համարել է, որ «դիմումատուի ֆիզիկական և հոգեբանական բարեկեցությանը սպառնացող ռիսկն անմիջական էր և բավականաչափ լուրջ՝ իշխանություններից արագ գործել պահանջելու համար» (պարբերություն 51):

Միջազգային նախադեպային իրավունքում պաշտպանելու պարտականությունը հաճախ գնահատվում է այն դեպքում, երբ բռնությունը մահացու հետևանքներ է ունեցել (Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի *Օսմանի* գործը, 1998 թվական, *Օպուզի* գործը, 2009 թվական, ԿՆԽՎԿ-ի *Գյոքչեն ընդդեմ Ավստրիայի*, 2007 թվական, *Յիլդիրիմն ընդդեմ Ավստրիայի*, 2007 թվական): Երբ արձակվում է պաշտպանության կարգադրություն, հետագա վտանգի գնահատումը տեղի է ունենում նախորդ դեպքերի լույսի ներքո: Օրինակ՝ *Մուդրիկն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության* (2013 թվական) և *Բ-ն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության* (2013 թվական) գործերով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատավորները կատարեցին ռիսկի գնահատում՝ բռնության նախկին դեպքերի և բռնության ու հետապնդման երկարատև գործընթացների հիման վրա: Այդպիսի նախադեպային իրավունքը հիմնականում կենտրոնացել է լուրջ բռնության դեպքերի վրա՝ նկարագրելով այնպիսի իրավիճակներ, որոնցում միայն պաշտպանության կարգադրությունները բավարար չեն եղել կամ չէին լինի՝ զոհին պաշտպանելու համար: ԱԱԿ-ներն ու պաշտպանության կարգադրությունները կարող են փոխլրացնել քրեական դատավարության շրջանակներում տրամադրվող պաշտպանությանը, օրինակ՝ տրամադրելով պաշտպանություն կասկածյալի՝ կալանքից ազատ արձակվելուց հետո:

Հեշտ չէ ռիսկը նախապես գնահատելը: Այնուամենայնիվ, պետք է հիշել, որ «անմիջական ռիսկը» վերաբերում է ցանկացած բռնության ռիսկին, այլ ոչ թե մահացու բռնության կամ լուրջ վնասվածքի ռիսկին: *Բևարվան ընդդեմ Բուլղարիայի* (2008 թվական, 82-83-րդ պարբերություններ) գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետությունը չի կարող հետևանքները «ոչ լուրջ վնասվածք» պիտակավորելու միջոցով խուսափել պատասխանատվությունից: Եվ ոչ էլ պաշտպանության կարգադրություններով պետք է պահանջվի բռնության նախորդ դեպքերի կամ քրեական իրավախախտում կատարելու ապացույց:

Կարևոր երաշխիք է այն, որ վտանգի գնահատումը պետք է կատարվի իրավասու մարմինների կողմից: Ոստիկանությունը սովորաբար վերապատրաստվում է բռնության ռիսկը գնահատելու համար: Նույնիսկ եթե ոստիկանությունը երբեմն նշանակություն չի տվել ընտանեկան իրավիճակներում բռնության նշաններին, որոշ երկրներում պատշաճ քաղաքականության վերաբերյալ ուղեցույցներն ու լրացուցիչ վերապատրաստումը հաջողությամբ օգտագործվել են ոստիկանության շրջանում ընտանեկան բռնության ոլորտի մասին գիտելիքների մակարդակի բարձրացման համար: Այդպիսի վերապատրաստումը կարող է զգալիորեն բարելավել ընտանեկան բռնության իրավիճակների դինամիկայի հասկացողությունն այդպիսի դեպքերի հետ սովորաբար գործ ունեցող անձանց, այդ թվում՝ որոշ երկրների վարչական մարմինների շրջանում:

Ստամբուլի կոնվենցիայով, ինչպես մյուս միջազգային փաստաթղթերով, անմիջական վտանգի գնահատման կոնկրետ մեթոդների ընտրությունը թողնվում է Կողմերի հայեցողությանը: Եվրոպայի խորհրդի մի քանի անդամ պետություններից վերցված տարբեր օրինակներ ներկայացված են ստորև՝ Գլուխ VI-ում:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրության հնարավոր իրավական ռեժիմները (քրեական, վարչական, քաղաքացիական)

Ստամբուլի կոնվենցիայով պետությունների հայեցողությանն է թողնվում՝ որոշել, թե արդյոք նրանք ԱԱԿ-ներ արձակելու առաջադրանքը տալիս են ոստիկանությանը, դատարանին, թե որևէ այլ մարմնի, և թե արդյոք ընթացակարգն ունի վարչական, քրեական, թե քաղաքացիական բնույթ: Տարբեր երկրներ ԱԱԿ-ներն իրավունքի տարբեր ոլորտներ ներմուծելու ընտրություն են կատարել: Թե իրավական ռեժիմի որ տեսակն օգտագործել, կախված է այն հնարավորություններից, որոնք նրանք ունեն կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության գոհերին անհապաղ պաշտպանություն տրամադրելու համար: Անհրաժեշտության դեպքում գոհերի արդյունավետ պաշտպանությունը ճիշտ պահին հնարավոր դարձնելու համար անհետաձգելի միջոցները պետք է տրամադրվեն իրավունքի տարբեր ոլորտներում և համակարգված ձևով:

Պետության՝ գոհերին պաշտպանելիս պատշաճ զգուշավորություն ցուցաբերելու պարտավորությունը կատարելու համար պահանջվում են նաև տարբեր միջոցներ: Օրինակ՝ անհետաձգելի իրավիճակների համար նախատեսված դրույթները, որոնցով գոհից պահանջվում է նախաձեռնություն ցուցաբերել, չէին համապատասխանի պատշաճ զգուշավորության պարտավորությանը:

Տարբեր իրավական ռեժիմների առավելություններն ու թերությունները նկարագրված են ստորև:

Արգելող անհետաձգելի վարչական կարգադրությունները

Ավստրիայում, Ֆինլանդիայում և Նիդեռլանդներում ոստիկանությունն է ԱԱԿ-ներ արձակում (վերջին պետությունում այն դա անում է քաղաքապետի անունից): Այդ պայմանավորվածությամբ երաշխավորվում է գոհերի կամ իրենց տանը ռիսկի տակ գտնվող անձանց անհապաղ պաշտպանությունը: Վարչական ԱԱԿ-ներով կարող է նաև ռիսկի տակ գտնվող անձանց պաշտպանություն տրամադրվել կանխարգելման նպատակով, նախքան նրանց վիկտիմիզացիան:

Այդպիսով, վարչական ԱԱԿ-ները կատարում են երեք կարևոր պահանջ.

- պետությունն ակտիվորեն պաշտպանություն է տրամադրում զոհերին և անմիջական վտանգի իրավիճակներում ռիսկի տակ գտնվող անձանց (պատշաճ զգուշավորություն).
- ռիսկի տակ գտնվող անձինք ստանում են կանխարգելիչ պաշտպանություն՝ վիկտիմիզացիայից խուսափելու համար.
- պաշտպանական միջոցը կիրառվում է անմիջապես ոստիկանությանը ծանուցելուց և ռիսկն ուսումնասիրելուց հետո:

Քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրությունները

Որոշ երկրներ, օրինակ՝ Բուլղարիան, ԱԱԿ-ները ներդրել են իրենց քաղաքացիական իրավունքում: Վարչական ԱԱԿ-ների բացակայության դեպքում այդ լուծումը մի քանի թերություններ ունի: Պաշտպանությունը հազվադեպ է հնարավոր անհապաղ տրամադրել, եթե դատարանները շուրջօրյա ռեժիմով հասանելի չեն, ինչը հազվադեպ է լինում: Նույնիսկ եթե օրենքով դատարանից պահանջվում է որոշումը կայացնել 24 ժամվա ընթացքում, ինչպես Բուլղարիայում, զոհերը կամ ռիսկի տակ գտնվող անձինք ստիպված են սպասել պաշտպանություն ստանալու համար, ինչը կարող է վտանգավոր լինել, քանի որ այդ ընթացքում նրանք լիովին հասանելի են կատարողին:

Դժվարություն է նաև այն, որ քաղաքացիական իրավունքի մասով միջոցներով զոհից պահանջվում է գործել և դիմել ԱԱԿ ստանալու համար: Այդպիսով, պետությունը չի կատարում զոհերին ակտիվորեն պաշտպանելու իր պատշաճ զգուշավորության պարտականությունը: Նույնիսկ եթե այլ անձինք/հաստատություններ կարող են դիմել ԱԱԿ ստանալու համար, դա չի փոխարինում անմիջական վտանգի իրավիճակում պաշտպանելու՝ պետության պարտավորությանը:

Քաղաքացիական իրավունքի մասով ԱԱԿ-ների հետ կապված մեկ այլ խնդիր է զոհերի կրած ծախսերը: Նույնիսկ եթե դիմումի համար վճար չի պահանջվում վճարել, զոհերը սովորաբար ստիպված են կրել ծախսերը, եթե դատարանում պարտվում են: Այդպիսով, քաղաքացիական ԱԱԿ-ն ունի բազմաթիվ թերություններ և անհապաղ պաշտպանություն տրամադրելիս հաճախ արդյունավետ չէ:

Մյուս կողմից, քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություններն անհրաժեշտ են վարչական ԱԱԿ-ների ժամկետը լրանալուց հետո շարունակական պաշտպանություն ապահովելու համար: Երկու միջոցներն էլ

պետք է օգտագործվեն փոխլրացնող ձևով՝ պաշտպանության հարցում բացերից խուսափելու նպատակով, ինչպես պահանջվում է Ստամբուլի կոնվենցիայով (52-րդ և 53-րդ հոդվածներ)¹¹: Վարչական ԱԱԿ-ների և պաշտպանության քաղաքացիական կարգադրությունների համադրությունը պետությանը թույլ է տալիս կատարել անմիջական վտանգի իրավիճակում գոհին պաշտպանելու իր պատշաճ զգուշավորության պարտականությունը և գոհերին տրամադրում է հետագա պաշտպանության հնարավորություն: Այդ լուծումն իրականացնում է գոհերին պաշտպանելու և իրավագործելու նպատակը: Կարևոր է ապահովել, որ ԱԱԿ-ի և քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության ավելի երկարաժամկետ կարգադրության միջև ցանկացած փոխադարձ կապ թույլ տա, որ գոհի կամքը հաշվի առնվի: Ոմանք կարող են չընտրել պաշտպանության երկարաժամկետ կարգադրություն, մինչդեռ ոմանք կարող են ընտրել այն: Պետությունը պարտավոր է հավասարակշռել գոհերի երկու հիմնարար իրավունքները՝ բռնությունից պաշտպանված լինելու իրավունքը և անձնական կյանքի իրավունքը: Բռնության խնդիրը չի կարող լուծվել գոհի՝ զուգընկերոջ հետ շփումների իրավունքը սահմանափակելով: Իրականում բռնության գոհերն ունեն իրենց զուգընկերոջ կողմից հետագա բռնության չենթարկվելու իրավունք և նրա հետ միասին մնալու իրավունք:

Քրեական իրավունքի մասով արգելող անհետաձգելի կարգադրությունները

Քրեական դատավարության շրջանակներում ԱԱԿ-ն կարող է լինել կատարողին տնից հեռացնելու անհապաղ միջոց: Այն կարող է ոստիկանության կողմից ընդունվել տեղում, կարճ ժամկետով և կարճ ժամկետում հաստատվել դատախազի կամ դատավորի կողմից: Քրեական ԱԱԿ-ն կարող է օգտագործվել գոհին պաշտպանելու համար այն դեպքում, երբ կատարողն ազատ է արձակվում ոստիկանության կողմից արգելանքից կամ բանտից (այդ թվում՝ մինչդատական վարույթի ընթացքում կալանքից և պատիժը կրելուց հետո ազատ արձակվելուց հետո), կամ որպես առանձին պաշտպանական միջոց:

Մինչդատական վարույթի ընթացքում կիրառվող անհետաձգելի միջոցները կարող են հնարավորություն տալ արձակելու պաշտպանության կարգադրություն՝ որպես կատարողին մինչդատական վարույթի ընթացքում կալանքից ազատ արձակելու պայման: Ձերբակալությունը գոհերին բռնությունից պաշտպանելու կարևոր միջոց է: Այնուամենայնիվ, գոհերը կարող են մնալ առանց պաշտպանության, եթե մեղադրյալն ազատ է արձակվում ոստիկանության կողմից արգելանքից և հետագա գործողություն չի ձեռնարկվում: Քրեական ԱԱԿ-ն կարող է, այդպիսով, օգտագործվել մինչդատական վարույթի ընթացքում կալանքի

¹¹ Օրինակ՝ Ավստրիայում ոստիկանության կողմից արձակված ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետն ինքնաբերաբար երկարաձգվում է երկուսից չորս շաբաթով, եթե գոհը դիմում է քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություն ստանալու համար: Քաղաքացիական դատարանները կարող են որոշում կայացնել չորս շաբաթվա ընթացքում, որպեսզի պաշտպանության միջև բաց չառաջանա:

և պատիժը կրելուց հետո ազատ արձակվելու հետ զուգակցմամբ՝ զոհին պաշտպանելով կասկածյալի ազատ արձակվելու դեպքում, սակայն այն կարող է նաև արձակվել որպես առանձին պաշտպանական միջոց: Քրեական դատավարության շրջանակներում արձակված ԱԱԿ-ի խախտումը կարող է հանգեցնել կասկածյալի անհապաղ ձերբակալման:

Այնուամենայնիվ, պետք է միշտ հիշել, որ քրեական արդարադատության շատ համակարգերում պաշտպանական միջոցները սովորաբար կարող են նշանակվել միայն դատապարտումից հետո, ինչը քրեական իրավունքն ու քրեական դատավարության իրավունքն ԱԱԿ-ների կարգավորման համար պակաս հարմար են դարձնում: Ե՛վ անհետաձգելի, և՛ պատժի նշանակումից հետո արձակվող արգելող կարգադրություններն իրականացնում են պաշտպանական նպատակ և նպատակահարմար են կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության զոհերին պաշտպանելու համար: Կատարողի ազատ արձակմանը, մասնավորապես՝ պատիժը կրելուն անմիջապես հաջորդող ժամանակահատվածը սովորաբար զոհերի համար բարձր ռիսկայնության ժամանակահատված է համարվում:

Արգելող անհետաձգելի արդյունավետ կարգադրությունների տարրերը

Անհապաղ արձագանքը

Անմիջական ռիսկի իրավիճակին արձագանքելու պարտավորությունը ենթադրում է, որ իշխանություններն անհապաղ գործողություն են ձեռնարկում վտանգը կանխելու և զոհին բռնությունից պաշտպանելու նպատակով, օրինակ՝ իշխանություններին այդ մասին ծանուցելուց անմիջապես հետո: Դա ենթադրում է, որ զոհը, իշխանությունների կողմից միջամտելու պահից սկսած, ԱԱԿ-ով պաշտպանված է: Բավարար չէ զոհին խորհուրդ տալ բռնության մասին հաղորդում ներկայացնել և դիմել դատարան՝ պաշտպանության (անհետաձգելի) կարգադրություն ստանալու համար, քանի որ պաշտպանությունն անհապաղ չի գործի, և կատարողն ազատ կլինի զոհի հետ կապ հաստատելու: Մի քանի երկրներում արգելող անհետաձգելի կարգադրություն արձակելու լիազորությունը տրվել է ոստիկանությանը, քանի որ այն միակ մարմինն է, որն անմիջականորեն պատասխանատու է մարդկանց բռնությունից պաշտպանելու համար, և այն գործում է շուրջօրյա (24/7) ռեժիմով և համապետականորեն:

Ո՞վ կարող է օգտվել արգելող անհետաձգելի կարգադրությունից

Եվրոպայի խորհրդի այն անդամ պետությունների մեծ մասում, որոնք այդ միջոցը ներդրել են, ԱԱԿ-ներն արձակվում են պետության կողմից (օրինակ՝ ոստիկանության կողմից)՝ ի պաշտոնե կամ զոհից չպահանջելով գործողություն ձեռնարկել: Բացառություն է Իսպանիան, որը ներդրել է դատական ԱԱԿ-ները:

Իսպանիայի կարգավորմամբ ոչ միայն զոհին, այլև զոհի ընտանիքին, ոստիկանությանը, դատախազին և ցանկացած համապատասխան մասնագետի թույլատրվում է գենդերային հիմքով բռնության գործերով մասնագիտացված դատարաններից պահանջել ԱԱԿ¹²: Ստամբուլի կոնվենցիայով ԱԱԿ-ների արձակման ամենապատշաճ ընթացակարգը որոշելը թողնվում է Կողմ պետություններին¹³:

Երրորդ կողմերը, որպես կանոն, անմիջական վտանգի առաջին փուլում հնարավորություն չունեն դիմելու՝ ԱԱԿ-ներ ստանալու համար (այնպիսի բացառություններով, ինչպիսին է վերոնշյալն Իսպանիայում), քանի որ պետության՝ պաշտպանելու պարտականությունը չի կարող պատվիրակվել երրորդ կողմերի: Երրորդ կողմերը, այնուամենայնիվ, կարող են կապվել ոստիկանության հետ և հայտնել բռնության անմիջական ռիսկի մասին: Կան իրավիճակներ, որոնցում զոհերին կարելի է օգնել երրորդ կողմի ներկայացրած դիմումի միջոցով, հետևաբար կարող է օգտակար լինել այնպիսի երրորդ կողմերին, ինչպիսիք են ընտանիքի անդամները կամ սոցիալական հաստատությունը, հնարավորություն տալ դիմելու ավելի երկարաժամկետ պաշտպանության կարգադրություն ստանալու համար: Այնուամենայնիվ, Ստամբուլի կոնվենցիայով դա չի պահանջվում:

Կարևոր է, որ ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետը լրանալուց հետո գործեն լրացուցիչ պաշտպանական միջոցներ, որպեսզի զոհը կամ ռիսկի տակ գտնվող անձը կարողանա դիմել ավելի երկարաժամկետ պաշտպանության կարգադրություն ստանալու համար (Ստամբուլի կոնվենցիայի 53-րդ հոդված), ինչը զոհին կիրավագործեր կարևոր որոշումներ կայացնելու: Թեև յուրաքանչյուր զոհ կամ ռիսկի տակ գտնվող անձ չէ, որ կարող է ցանկանալ անմիջապես վերջ տալ կատարողի հետ հարաբերությանը, ավելի երկարաժամկետ պաշտպանության կարգադրությամբ տրամադրվում է մտորման անհրաժեշտ ժամանակահատված, որի ընթացքում կարող են հայցվել խորհրդատվական կամ այլ ծառայություններ:

Իրավասու մարմինները

Պատշաճ զգուշավորության սկզբունքով պետական մարմիններից պահանջվում է ակտիվորեն պաշտպանել զոհերին և ռիսկի տակ գտնվող անձանց: ԱԱԿ-ներ արձակելու համար պատասխանատու իրավասու մարմնի վերաբերյալ որոշում կայացնելիս պետք է հաշվի առնել դրա՝ արձագանքելու կարողությունը: Եթե ԱԱԿ-ն արձակվում է ոստիկանության կողմից, ապա այն պետք է անհապաղ արձագանքի ընտանեկան բռնության վերաբերյալ կանչին: Եթե զոհը ոստիկանություն է կանչում, և առկա են փաստեր, որոնք վկայում են զոհի՝ վնասվելու անմիջական վտանգի մասին, ապա ոստիկանությունը պետք է կարողանա զոհին անհապաղ

¹² Իրավունքների իրացում, 2011 թվական, էջ 77:

¹³ Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, 264-րդ պարբերություն:

պաշտպանել: Եթե զոհին ԱԱԿ ստանալու համար ստիպված է սպասել նույնիսկ 24 ժամ, ապա անմիջական վտանգի դեպքերում դա կարող է չափազանց երկար լինել:

Եթե ԱԱԿ-ն արձակվում է քաղաքացիական իրավունքի հարցերով դատարանի կողմից, ապա պետք է գտնվի լուծում՝ շուրջօրյա (24/7) ռեժիմով մատչելիության հնարավորություն ստեղծելու համար, օրինակ՝ մասնագիտացված դատարաններ կամ մասնագիտացում ունեցող ցածրագույն դատավորների ցուցակ ստեղծելով: Այդ մոտեցումը կարող է առաջացնել մեծ ծախսեր, եթե դրանք ստեղծվելու են երկրի յուրաքանչյուր շրջանում: Հետևաբար պարտադիր չէ, որ այդ կարգադրությունն անհապաղ պաշտպանությունը հնարավոր դարձնի անմիջական վտանգի բոլոր դեպքերում և բոլոր շրջաններում:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների արձակման չափորոշիչները

«Անմիջական վտանգ» եզրույթը վերաբերում է ընտանեկան բռնության ցանկացած իրավիճակի, որում վնասն անխուսափելի է կամ արդեն նյութականացել է, և հավանական է, որ կրկին կպատահի¹⁴: Վտանգը բարձր աստիճանի լինելու կամ բռնությունը նախնական պատմություն ունենալու պահանջ գոյություն չունի. ԱԱԿ-ով պետք է պաշտպանել ռիսկի տակ գտնվող անձանց, նախքան նրանց վնաս կհասցվի: Այսպիսով, կարևոր է խուսափել բռնության բարձր շեմը ԱԱԿ արձակելու համար որպես պայման դիտարկելուց: Հավասարապես կարևոր է խուսափել բռնության դեպքը կամ վտանգն ապացուցելու բարձր չափանիշներ սահմանելուց: Որպես կանխարգելիչ գործիք, ԱԱԿ-ի նպատակն է ապահովել անվտանգությունը, և այն չպետք է կապված լինի քրեական պատասխանատվությունն ապացուցելու հետ:

Պաշտպանության շրջանակը

Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածով պահանջվում է զոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց պաշտպանությունն իրենց իսկ տանը (կարգադրել կատարողին լքել տունը և այլևս չվերադառնալ), ինչպես նաև հանրային վայրերում (զոհի հետ շփման արգելում) բավարար ժամանակով: Բոլոր անհատները պետք է պաշտպանված լինեն՝ անկախ կատարողի հետ նրանց հարաբերությունից կամ ազգակցական կապից: Կարող է ի հայտ գալ պաշտպանությունը զոհերի երեխաների վրա տարածելու անհրաժեշտություն (օրինակ՝ արգելելով կատարողի մուտքը դպրոց կամ երեխաների խնամքի հաստատություն): Էլեկտրոնային մոնիթորինգը կարող է օգնել այնպիսի կատարողների հետ գործ ունենալու հարցում, որոնք կարող են հակված լինել խախտելու կարգադրությունը, կամ այն դեպքերում, երբ զոհի համար ռիսկի մակարդակը բարձր է:

¹⁴ Տե՛ս Ստամբուլի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցը, 265-րդ պարբերությունը:

Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Ստամբուլի կոնվենցիայի 4-րդ հոդվածի 3-րդ պարբերությամբ պահանջվում է դրա կիրարկումն առանց սեռի, գենդերային պատկանելության, ռասայի, մաշկի գույնի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելու, գույքային դրության, ծննդի, սեռական կողմնորոշման, գենդերային ինքնության, տարիքի, առողջական վիճակի, հաշմանդամության առկայության, ամուսնական կարգավիճակի, միգրանտի կամ փախստականի կամ այլ կարգավիճակի հիմքով խտրականության, վերոնշյալից ոչ մեկը չի կարող արգելել գոհին կատարողի նկատմամբ ԱԱԿ ստանալուց: Սա հատկապես կարևոր է միգրանտ կանանց պաշտպանության համար (ներառյալ՝ փաստաթուղթ չունեցող միգրանտները), որոնց համար, ցավոք, իրավունքների և արդարադատության մատչելիությունը հաճախ պայմանավորված է նրանց կացության կարգավիճակով:

Ավելին, ԱԱԿ-ները պետք է հասանելի լինեն այն գոհերի համար, որոնք չեն բնակվում կատարողի հետ, ապահովելու համար, օրինակ, այն գույզերի պաշտպանությունը, որոնք բնակվում են իրենց ծնողների հետ:

Կատարողին գոհի բնակարանից հեռացնելը

52-րդ հոդվածում նշվում է, որ ընտանեկան բռնություն կատարողը պետք է հեռացվի գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարանից: Սույն դրույթով չի պահանջվում, որ այն լինի գոհի և կատարողի համատեղ բնակարանը: Համաձայն Ստամբուլի կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում տրված՝ ընտանեկան բռնության սահմանման՝ դրանում նաև ընդգրկված են նախկին ամուսինները կամ գուզընկերները՝ անկախ այն հանգամանքից՝ կատարողը բնակվում է կամ բնակվել է գոհի հետ նույն բնակարանում: Եթե չի ապահովվում այն գոհի պաշտպանությունը, որը չի բնակվում կամ երբեք չի բնակվել կատարողի հետ, ապա 52-րդ հոդվածով սահմանված պարտավորությունները թերի են կատարվում:

Կարևոր չէ, թե ով է ընդհանուր բնակության վայրի սեփականատերը կամ օրինական վարձակալը: Միակ պահանջն այն է, որ բնակարանը լինի գոհի բնակության վայրը: Համանման ձևով չկա գոհի՝ այդտեղ մշտապես բնակվելու պահանջ. ԱԱԿ-ները պետք է վերաբերեն նաև ժամանակավոր բնակարաններին, օրինակ, երբ կատարողը գոհին սպառնում է ապաստարանում:

Այսպիսով, ԱԱԿ-ով կարող է կատարողից պահանջվել հեռանալ իր սեփական տնից այն դեպքում, երբ նա բնակվում է գոհի հետ: Փաստորեն, ԱԱԿ-ը չի ազդում գույքային իրավունքների վրա, այլ միայն որոշակի ժամկետով սահմանափակում է կատարողների համար գույքի հասանելիությունը, քանի որ նրանք վտանգ են ներկայացնում գոհի համար: Բռնություն կատարող գուզընկերների գույքային կամ

բնակարանային իրավունքները չպետք է հաշվի առնվեն անմիջական վտանգի առկայության դեպքերում, քանի որ կատարողի գույքային իրավունքները չեն կարող գերակայել գոհի կյանքի և ֆիզիկական ու մտավոր անձեռնմխելիության իրավունքների նկատմամբ¹⁵:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների գործողության ժամկետը՝ «բավարար ժամկետով»

ԱԱԿ-ի համար Ստամբուլի կոնվենցիայով չի սահմանվում գործողության որոշակի ժամկետ, այլ միայն նշվում է «բավարար ժամկետով» հասկացությունը: Քանի որ առաջնահերթությունը տրվում է գոհերի անվտանգությանը, ապա սա ենթադրում է այնպիսի ժամկետ, որը բավարար է գոհի համար ապահով իրավիճակ ստեղծելու համար: Քանի որ ընտանեկան բռնությունը բնութագրվում է կրկնակի վիկտիմիզացմամբ, տասնօրյա կամ նույնիսկ մեկամսյա ժամկետով արձակված ԱԱԿ-ով հնարավոր չէ ընդմիջտ կանխել վտանգը: Հետևաբար պետք է գործի դրվեն լավ մշակված, հաջորդական պաշտպանական միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ պաշտպանությունն ապահովելու հարցում որևէ բացթողում չլինի, այդ թվում՝ այն իրավիճակներում, երբ գոհն ինքը չի համարձակվում դիմել ավելի երկար ժամկետով պաշտպանության համար:

Չոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարան մուտքը կամ նրա հետ շփումն արգելելը

52-րդ հոդվածով նախատեսվում է երկակի արգելք. մուտք գործել գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարան և շփվել նրա հետ: Հետևաբար ցանկացած կարգավորման դեպքում, որով կատարողին միայն արգելվում է մուտք գործել գոհի բնակարան, սակայն նրան թույլատրվում է այլ վայրերում շփվել գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի հետ, չի ապահովվի Ստամբուլի կոնվենցիայով սահմանված պարտավորությունների լիարժեք կատարումը:

Ո՞վ կարող է բողոքարկել

Ստամբուլի կոնվենցիայի 49-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությամբ նախատեսված ընդհանուր պարտավորությունների համաձայն՝ ԱԱԿ-ներով չպետք է խախտվեն պաշտպանության կողմի իրավունքները և արդար ու անաչառ դատաքննության պահանջները՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին համապատասխան: Սա նշանակում է, որ կատարողը պետք է ունենա ներքին ընթացակարգերին համապատասխան իրավասու մարմիններ բողոքարկելու իրավունք: Այնուամենայնիվ, Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի արդյունավետ

¹⁵ Տե՛ս ԿՆԽՎԿ-ը, *Գյոկչեն եւ Յիլդիրիմն ընդդեմ Ավստրիայի* [Gökce and Yildirim v. Austria] գործը, 2005 թվական:

պաշտպանությունն ու անվտանգությունը երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է, որ այդ բողոքի ներկայացմամբ չկասեցվի կարգադրության կատարումը: Համանման ձևով, ԱԱԿ-ով պաշտպանված անձը, որպես գործի կողմ, պետք է ունենա բողոքարկելու իրավունք:

Ձոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց իրավագործումը և օժանդակումը

Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի նպատակն է յուրաքանչյուր անձի՝ բռնությունից զերծ լինելու մարդու իրավունքի իրացումը ոչ միայն հասարակական վայրերում, այլև տանը: Ստամբուլի կոնվենցիայում ընդգծվում է այն հանգամանքը, որ սույն դրույթի կիրարկման համար ձեռնարկված միջոցներով պետք է առաջնահերթությունը տրվի զոհերի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությանը: Սա ենթադրում է ոչ միայն իրավական միջոցների, այլ նաև այնպիսի միջոցների ձեռնարկում, որոնք ուղղված կլինեն զոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց օժանդակություն ցուցաբերելուն և կնպաստեն նրանց անվտանգության ապահովմանը: Ստորև՝ VI գլխում ներկայացված դեպքերի ուսումնասիրություններով բերվում են դրա իրականացման եղանակների օրինակներ:

Մոնիթորինգը և արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների չկատարման համար պատժամիջոցները

ԱԱԿ-ի խախտումը պետք է դիտարկվի որպես ռիսկի գործոն հատկապես այն դեպքում, երբ ԱԱԿ-ն արձակվել է կրկնվող բռնության կամ սպառնալիքների պայմաններում: Այսպիսի դեպքերում իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն ավելի խիստ միջոցներ՝ հետագա բռնությունը կանխելու և զոհերին ու ռիսկի տակ գտնվող անձանց պաշտպանելու համար¹⁶: ԱԱԿ-ի կատարման նկատմամբ ակտիվ մոնիթորինգ իրականացնելու համար (օրինակ՝ էլեկտրոնային մոնիթորինգի, զոհի հետ կապ պահպանելու և (կամ) շրջակայքում պարեկություն անելու միջոցով) ուստիկանությունը լավագույն տարբերակն է: Այնուամենայնիվ, հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ ընդհանուր առմամբ ուստիկանություն հաղորդում տրվել է պաշտպանության կարգադրությունների խախտումների քիչ թվով դեպքերի վերաբերյալ:

Չնայած Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածում չի նշվում, թե ինչ պատժամիջոց պետք է սահմանել ԱԱԿ-ի խախտման համար, այնուամենայնիվ, լայնորեն տարածված է այն մոտեցումը, որ այդպիսի կարգադրության խախտումը պետք է հանգեցնի կատարողի նկատմամբ պաշտոնական միջոցի կիրառման: Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների փորձը ցույց է տալիս, որ ԱԱԿ-ի խախտումների համար սահմանվում են վարչական կամ քրեական պատժամիջոցներ՝ տուգանքից մինչև ձերբակալություն: Սակայն տուգանքների

¹⁶ ԿԸԲԵ, 2012 թվական:

կիրառումը կարող է ընտանեկան բռնության համատեքստում անարդյունավետ լինել, քանի որ կատարողը կարող է ունենալ զոհին և նրա երեխաներին ֆինանսապես ապահովելու իրավական պարտավորություն:

ԱԱԿ-ով զոհի համար որևէ սահմանափակում չի նախատեսվում: Երբ Ավստրիան ներդրեց ոստիկանության ԱԱԿ-ն, երկրում քննարկումներ են անցկացվել այն հարցի շուրջ, թե արդյոք զոհի նկատմամբ նույնպես պետք է պատժամիջոց կիրառել կատարողին իրենց համատեղ բնակության վայր վերադարձը թույլ տալու համար, քանի որ սա կարող է դիտարկվել որպես վարչական իրավախախտում կատարելուն հրահրում: Պատճառները, թե ինչու զոհը կարող է ունենալ կատարողի հետ կապ հաստատելու ցանկություն կամ չի խոչընդոտում նրա մուտքը տուն, կարող են տարբեր լինել՝ վախից մինչև սեր: Իշխանությունները պետք է հստակեցնեն, որ ԱԱԿ-ով սահմանափակումներ են կիրառվում կատարողի և ոչ թե զոհի նկատմամբ: Անհրաժեշտության դեպքում իշխանությունները պետք է աջակցություն ցուցաբերեն զոհին այն դեպքում, երբ կատարողը պետք է մուտք գործի բնակարան՝ իր իրերը վերցնելու համար:

Միջգերատեսչական համակարգում

Գերատեսչությունների միջև համագործակցությունը պետք է պայմանավորված լինի ոչ թե համապատասխան իրավասություններով օժտված անձանց բարի կամքի դրսևորմամբ, այլ պետք է ներդրվի կանխարգելիչ միջոցների համակարգում և ամրագրվի օրենքով: Այդպիսի համագործակցության մեջ պետք է ներգրավվեն բոլոր համապատասխան դերակատարները՝ ոստիկանությունը, քրեական դատարանները, քաղաքացիական/ընտանեկան գործերով դատարանները, սոցիալական ծառայությունները, ապաստարանները, երեխաների և երիտասարդների սոցիալական ապահովության հարցերով զբաղվող մարմինները, առողջապահական ծառայությունները, համապատասխան ՀԿ-ները և այլն, և դրա առանցքային խնդիրը պետք է լինի զոհերի իրավունքները և կարիքները: Այնուամենայնիվ, պետք է պահպանվի զոհի մասնավոր կյանքի իրավունքը: Պետք է կիրառվեն զեկույցների, որոշումների և ձեռնարկված գործողությունների մասին արագ և համատեղ ծանուցման արդյունավետ ընթացակարգեր և ուղեցույցներ՝ ապահովելու համար, որ զոհերի պաշտպանությունն ապահովվելու հարցում ի հայտ չգան բացթողումներ:

Ծախսերը

Չոհի՝ բռնությունից պաշտպանված լինելու իրավունքը մարդու հիմնական իրավունքն է, և այս իրավունքի իրացումը չպետք է պայմանավորված լինի զոհի ֆինանսական միջոցներով: Հետևաբար կարևոր է ապահովել, որ ԱԱԿ արձակվելու դեպքում զոհը որևէ ծախս չկրի:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների միջսահմանային կիրառումը

Այսօր Եվրոպայում գնալով ավելանում է այն մարդկանց թիվը, որոնց կենսակերպն այնպիսին է, որ նրանք պետք է կանոնավոր կերպով՝ երբեմն ամեն օր, սահմաններ հատեն աշխատանքի, տուն, դպրոց գնալու կամ բուժօգնություն ստանալու համար: Հետևաբար ընտանեկան բռնության գոհերի համար պաշտպանության միջսահմանային ապահովման հարցը իրավասու մարմինների համար ավելի ու ավելի մտահոգիչ է դառնում: Ստամբուլի կոնվենցիայի՝ միջազգային համագործակցության ընդհանուր սկզբունքներին առնչվող 62-րդ հոդվածով Կողմ պետություններից պահանջվում է համագործակցել հետևյալ նպատակներով՝

- Ստամբուլի կոնվենցիայի գործողության ոլորտում ընդգրկվող բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելում, դրանց դեմ պայքար ու դրանց առնչությամբ քրեական հետապնդման իրականացում («1ա» պարբերություն), և
- դատական մարմինների կողմից կայացված համապատասխան դատական ակտերի, այդ թվում՝ պաշտպանության կարգադրությունների կատարում («1դ» պարբերություն):

Դրանում ընդգրկվում են ԱԱԿ-ները՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի իմաստով, և (կամ) դատարանի կողմից արձակված ԱԱԿ-ները:

Թեև միջսահմանային կիրառման և կատարման հարցը կարող է ավելի արդիական լինել քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրությունների համար՝ դրանց ավելի երկար գործողության ժամկետով պայմանավորված, սակայն կարևոր է նաև ջանքեր գործադրել ԱԱԿ-ների միջսահմանային կիրառությունն ապահովելու ուղղությամբ: Ընտանեկան բռնության դեպքերի մեծ մասը վերաբերում են տարբեր ազգություն ունեցող, մասնավորապես՝ սահմանամերձ շրջաններում բնակվող անհատներին: Հետևաբար գոհերի պաշտպանության և անվտանգության ապահովման համար կպահանջվի պաշտպանության կարգադրությունների և ԱԱԿ-ների միջսահմանային կիրառելիություն և կատարում:

Ընտանեկան բռնության գոհերի՝ ԵՄ մակարդակով պաշտպանությունը և մասնավորապես՝ ԵՄ բոլոր անդամ պետություններում թե քրեական, թե քաղաքացիական պաշտպանության կարգադրությունների կատարումն ապահովելու համար առկա են բազմաթիվ իրավական փաստաթղթեր: Թե՛ ԵՄ-ի «Պաշտպանության եվրոպական կարգադրության մասին» 2011/99/ԵՄ հրահանգով և թե՛ ԵՄ-ի «Քաղաքացիական հարցերով կիրառվող պաշտպանության միջոցների փոխադարձ ճանաչման մասին» 606/2013/ԵՄ կանոնակարգով ԵՄ անդամ պետությունները պարտավորվում են ճանաչել այլ անդամ պետություններում արձակված պաշտպանության կարգադրությունները՝ դրանով իսկ հնարավոր դարձնելով ԵՄ անդամ պետությունների շրջանում այդպիսի կարգադրությունների միջսահմանային կատարումը:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման համատեքստում իրավունքների և իրավական երաշխիքների հավասարակշռումը

Մասնավոր կյանքի և մյուս իրավունքները՝ հավասարակշռված

ԱԱԿ-ների հարցն ավելի զգայուն է դարձնում այն հանգամանքը, որ կատարողը կարող է հեռացվել իր իսկ տնից: Հետևաբար մասնավոր կյանքի, ընտանեկան կյանքի, սեփականության նրա իրավունքները և արդար դատաքննության իրավունքը այնպիսի մարդու իրավունքներ են, որոնք պետք է հավասարակշռել զոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի՝ բռնությունից զերծ մնալու իրավունքների հետ: Դրանցում ընդգրկվում են կյանքի իրավունքը, ֆիզիկական և սեռական անձեռնմխելիության իրավունքն ու ընտանեկան կյանքի իրավունքը:

Այս համատեքստում կարևոր է նշել, որ բռնությամբ կատարվող հանցագործությունը զոհի և կատարողի անձնական խնդիրը չէ: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է, որ «իշխանությունների կողմից անձնական և ընտանեկան կյանքին միջամտությունը կարող է անհրաժեշտ լինել անձի առողջությունը և իրավունքները պաշտպանելու կամ որոշ հանգամանքներում հանցավոր արարքները կանխելու համար»¹⁷:

ԿՆԽՎԿ կոմիտեն նշել է, որ «... կատարողի իրավունքները չեն կարող գերակայել կանանց կյանքի և ֆիզիկական ու մտավոր անձեռնմխելիության իրավունքների նկատմամբ»¹⁸: Թեև մասնավոր կյանքի իրավունքը չի կարող վկայակոչվել այլ անձի նկատմամբ գործադրված բռնությունն իրավաչափ դարձնելու համար, կատարողի մասնավոր կյանքի իրավունքը կարող է և պետք է հաշվի առնել պարզելու համար, թե ինչպես և ինչ միջոցներով կարելի է պայքարել բռնության դեմ: Գոյություն ունեն մի քանի իրավական երաշխիքներ, որոնք պետք է գործեն ԱԱԿ-ները մշակելիս և կատարելիս (տե՛ս ստորև ներկայացված «իրավական երաշխիքների» վերաբերյալ բաժինը):

¹⁷ Բ-ն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության [*B. v. the Republic of Moldova*] (2013 թվական) , 46-րդ էջ, նաև *Օպուզի* [*Opuz*] գործը, 144-րդ էջ, Բելաքվայի [*Bevacqua*] գործը, 83-րդ էջ:

¹⁸ *Յիլդիրիմի և Գյոքչեի* գործերը [*Yildirim and Goecke*], 12.1.5 կետում:

Ընտանեկան կյանքի իրավունքը մասնավոր կյանքի իրավունքի կարևոր բաղադրիչն է: Պաշտպանության կարգադրությունների համատեքստում ծնողական իրավունքների և հատկապես երեխայի հետ չբնակվող ծնողի՝ երեխային տեսակցելու իրավունքի իրացման հարցը, որպես կանոն, խնդիրներ է առաջացնում օրենսդիրների և իրավապահ մարմինների համար: Սույն խնդիրը արդիական է հատկապես երկարաժամկետ պաշտպանության կարգադրությունների մշակման ժամանակ: Ինչպես նկատել ենք, ԱԱԿ-ները կարճաժամկետ պաշտպանության միջոցներ են: Խնամակալության և տեսակցության իրավունքների վերաբերյալ քննարկումներ, գործընթացներ անցկացնելու և որոշումներ կայացնելու համար պահանջվում է ավելի երկար ժամանակ, քան ԱԱԿ-ի կարճ ժամկետները, հետևաբար ծնողական իրավունքներն այս համատեքստում հազվադեպ են քննարկման առարկա դառնում: Այս առումով Ստամբուլի կոնվենցիան հանդես է գալիս որպես ուղեցույց: 31-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությամբ սահմանվում է, որ «Կողմերը ձեռնարկում են անհրաժեշտ օրենսդրական կամ այլ միջոցառումներ՝ ապահովելու համար, որ տեսակցության կամ խնամակալության որևէ իրավունքի իրականացմամբ չվտանգվեն զոհի կամ երեխաների իրավունքներն ու անվտանգությունը»: Հետևաբար, զոհերի և երեխաների անվտանգության վերաբերյալ նկատառումները պետք է ավելի կարևորվեն, քան երեխայի հետ տեսակցությունը, քանի դեռ չի գտնվել անվտանգ և տևական լուծում, ինչպես օրինակ, վերահսկվող տեսակցությունն է:

Սեփականության իրավունքը նույնպես չպետք է խոչընդոտի ԱԱԿ-ի արձակման գործընթացին: Մա ավելի շուտ հակասող իրավունքների հավասարակշռման խնդիր է, ինչը նշանակում է, որ գուզրնկերոջը պաշտպանելու համար կատարողին իր սեփականությունից հեռացնելիս, անկախ այն հանգամանքից՝ այդ գուզրնկերը համասեփականատեր է, թե՛ ոչ, պետք է հաշվի առնել՝ արդյոք սեփականության օգտագործման այսպիսի սահմանափակումը համաչափ և ողջամիտ է, թե՛ ոչ:

Ընտանեկան բռնության դեպքերում իրավունքների միջև հավասարակշռություն հաստատելու համատեքստում հավասարությունը կարևոր փաստարկ է: Ընտանեկան բռնության հետ կապված քրեական իրավախախտումները, ինչպես ցանկացած այլ հանցագործության պարագայում, պետք է քննել և պատժել լրջության նույն աստիճանով՝ անկախ այն հանգամանքից, թե որտեղ է կատարվում հանցագործությունը: Մասնավոր կյանքը չի կարող դիտարկվել որպես մեղմացուցիչ հանգամանք: Իրականում ընտանեկան բռնության վերաբերյալ կատարված մեծածավալ հետազոտությունը ցույց է տվել, որ ընտանեկան բռնությունը հաճախ ավելի լուրջ բնույթ ունի, ավելի մեծ վնասներ է պատճառում, ավելի հաճախ է կրկնվում և ժամանակի ընթացքում ավելի է խորանում, քան բռնության ցանկացած այլ ձև: Հետևաբար կարևոր է ապահովել, որ ընտանեկան բռնության դեմ պայքարն իրականացվի այն նույն լրջությամբ, ինչ համանման բռնարարքների դեպքում:

ՄԱԿ-ի՝ կանանց նկատմամբ բռնության, դրա պատճառների և հետևանքների

հարցերով հատուկ զեկուցողն անդրադարձել է այս խնդրին հետևյալ կերպ.

«Պատշաճ զգուշավորության չափանիշի կիրառման մեկ այլ հիմնարար սկզբունք է խտրականության բացառումը, ըստ որի՝ պետություններից պահանջվում է կանանց նկատմամբ բռնության դեպքերի կանխարգելման, քննության, պատժի, ինչպես նաև դրանց համար իրավական պաշտպանության միջոցների տրամադրման հարցում ցուցաբերել այն նույն հանձնառությունը, ինչ բռնության այլ ձևերի դեպքում»¹⁹:

Իրավական երաշխիքներ

Կան մի քանի իրավական երաշխիքներ, որոնք պետք է հաշվի առնել ԱԱԿ-ներ մշակելիս և արձակելիս՝ հարգելու համար կատարողի իրավունքները: Թեև առաջնային խնդիրը պետք է լինի ընտանեկան բռնության գոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի անվտանգության արդյունավետ ապահովման մեխանիզմների մշակումը, կարևոր է նաև չանտեսել էական իրավական սկզբունքները, ինչպես օրինակ՝ համաչափության, օրինականության, պատշաճ գործընթացի և դատական վերանայման սկզբունքները: ԱԱԿ-ները կարգավորող իրավական դրույթներում և ընթացակարգերում սրանք կարող են հանդես գալ որպես երաշխիքներ՝ ընտանեկան բռնություն կատարողներին ԱԱԿ-ների ավելորդ կամ անհիմն կիրառումից պաշտպանելու համար:

Համաչափության սկզբունքով պահանջվում է ընդունված միջոցի (ԱԱԿ) և պատժված կամ արգելված արարքի (ընտանեկան բռնարարք կամ այդպիսի արարքի անմիջական վտանգ) ծանրության միջև ճշգրիտ հավասարակշռության հաստատում: Սա նշանակում է, որ իրավասու մարմինները պետք է ունենան լիազորություն և միջոցներ, այդ թվում՝ անհրաժեշտ վերապատրաստում՝ գնահատելու համար անմիջական վտանգի առկայությունը: Սա նաև նշանակում է, որ իրավասու մարմինների լիազորությունների շրջանակին պատկանող բազմաթիվ միջոցներից (օրինակ՝ ոստիկանության դեպքում՝ զգուշացում, ԱԱԿ, ձերբակալություն և ոստիկանությունում արգելանքի տակ պահելը) պետք է ընտրվի ամենահարմար և համաչափ գործողությունը: Շատ դեպքերում կրնտրվի ԱԱԿ-ն՝ արգելված արարքը (ընտանեկան բռնությունը) սահմանափակելու և գոհի անվտանգությունն ապահովելու համար: Սա ավելի քիչ տարածված է, քան ձերբակալությունը կամ ազատությունից զրկումը, և կարող է ավելի արդյունավետ լինել, քան զգուշացումը: Հետևաբար ԱԱԿ-ները կարևոր գործիք են իրավասու մարմինների ձեռքում: Ավելին, համաչափությունը և կատարողների դատավարական իրավունքները (Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով սահմանված կարգով) երաշխավորված են ԱԱԿ-ների ժամկետներով: Շատ եվրոպական երկրներում այս ժամկետները տատանվում են մեկ շաբաթից մեկ ամսվա սահմաններում: Ստամբուլի կոնվենցիան մշակողները որոշել են թույլ տալ մասնակից պետություններին որոշելու ԱԱԿ-ների

¹⁹ Տե՛ս E/CN.4/2006/61, 35-րդ պարբերությունը:

գործողության ժամկետը, սակայն նշել են, որ ժամանակահատվածը պետք է բավարար լինի գոհի արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու համար: Այս պաշտպանական միջոցի ժամկետը երկարաձգելու վերաբերյալ ցանկացած որոշում պետք է կայացնի դատարանը:

Բացի այդ, օրինականության սկզբունքով պահանջվում է, որ օրենսդրությունը լինի հստակ, հավաստի և առանց հետադարձ ուժի: Սա նշանակում է, որ ԱԱԿ-ների համար անհրաժեշտ են հստակ իրավական հիմքեր, որպեսզի իրավասու մարմինները գործեն, ինչպես նաև պետք է հայեցողական լիազորությունները հասցնել նվազագույնի: Սա նաև նշանակում է, որ ԱԱԿ-ները չեն կարող արձակվել հետադարձ եղանակով:

Ի վերջո, պատշաճ գործընթացի և դատական վերանայման սկզբունքներով հավասարակշռություն է հաստատվում անհատի իրավունքների և օրենքի ուժի ու պետության կողմից դրա կիրառության միջև: ԱԱԿ-ների համատեքստում սրանով պահանջվում է, որ կատարողները իրենց նկատմամբ ձեռնարկված միջոցի, դրա ճշգրիտ բովանդակության և գործողության ժամկետի վերաբերյալ ստանան պատշաճ ծանուցում, սովորաբար՝ գրավոր: Սա նաև նշանակում է, որ կատարողը պետք է նաև կարողանա բողոքարկել իր նկատմամբ կայացված որոշումը և ներկայացնել այդ որոշումը վերանայման՝ դատարանի կողմից:

Սովորաբար կատարողին լսում են տեղում, այսինքն՝ տանը, մինչև ԱԱԿ-ն ընդունելը և տանից փաստացի հեռացնելը: Այնուամենայնիվ, միշտ չէ, որ կատարողը ներկա է: Քանի որ ԱԱԿ-ներն անմիջական վտանգի դեպքում պետք է արագ արձակվեն, միշտ չէ, որ ԱԱԿ-ն ընդունելուց առաջ հնարավոր է լսել կատարողին: Այսպիսի իրավիճակներում կատարողի հետ հետազայում անհապաղ հարցազրույց/լսում անցկացնելը չափազանց կարևոր է:

Ընդհանուր առմամբ, սահմանված կարճ գործողության ժամկետը և կատարողին հնարավորինս շուտ լսելու պարտավորությունը, չխոչընդոտելով գոհի պաշտպանության գործընթացը, կարևոր են կատարողի դատավարական իրավունքները երաշխավորելու հարցում:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարումը. Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների գործելակերպի օրինակներ

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման առնչությամբ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում տիրող իրավիճակի ընդհանուր պատկերը

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների համար գործող իրավական և իրավապահ համակարգերը շատ բազմազան են:²⁰ Թեև կարելի է պնդել, որ ԱԱԿ ընդունելու համար ուստիկանությունը լավագույն մարմինն է, քանի որ նրանք կարող են դա անել անմիջապես՝ չսպասելով գոհի խնդրանքին, իրականում իրավիճակը շատ ավելի բարդ է: Շվեդիայում այս լիազորությունը վերապահված է հանրային դատախազին, իսկ Նիդեռլանդներում՝ քաղաքապետին: Երկու երկրներում էլ արգելող կարգադրության արձակումը փաստացի պատվիրակված է ուստիկանությանը, սակայն այն թույլատրվում կամ հաստատվում է իրավասու իշխանության կողմից: Սա նշանակում է, որ Շվեդիայում գոհերը ԱԱԿ-ի համար դիմում են ներկայացնում ուստիկանության բաժանմունք, որը, գոնե առաջին տարիներին, հաճախ մերժվում էր: Որոշ երկրներում բուռն արձագանք է ստանում ուստիկանությանը՝ անձին իր իսկ տնից վտարելու լիազորություն վերապահելու հանգամանքը, և համարվում է, որ դատավորը կամ դատական իշխանության որևէ այլ մարմին պետք է ներգրավվի այդ գործում: Իտալիայում կինը կարող է դիմել դատարան և 24 ժամվա ընթացքում նրա գործը հանձնարարվում է այն դատավորին, որը կարող է խիստ անհրաժեշտության դեպքում արձակել արգելող կարգադրություն: Իսպանիան, որպես այդպիսին, չունի ԱԱԿ, սակայն ընտանեկան բռնության գործերը քննող մասնագիտացված դատարանները դիմումը քննում են շատ արագ, իսկ հրատապ դեպքերում, սա կարող է տեղի ունենալ միևնույն օրը: Ավելին, եթե ուստիկանությունն իրավիճակը որակում է որպես վտանգավոր, ապա դատավորն անմիջապես արձակում է այդպիսի կարգադրություն, իսկ անհապաղ պաշտպանության անհրաժեշտության դեպքում ուստիկանությունը պարտավոր է ձերբակալել կատարողին և արգելանքի տակ պահել նրան, քանի դեռ չի արձակվել կարգադրությունը:²¹

²⁰ Պրոֆեսոր Կարոլ Հագեմանն-Ուայթ, «Բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին» Rec(2002)5 հանձնարարականի կիրարկման մոնիթորինգի գործընթացից քաղած դասերը, 2014 թվականի փետրվարին Եվրոպայի խորհրդին ներկայացված ներքին զեկույց:

²¹ Իսպանիայում կիրառվում են թե՛ պաշտպանության նախագուշակյան կարգադրությունները, որոնք արձակվում են մագիստրատին դիմում ներկայացնելու պարզ ընթացակարգով, թե՛ քրեական վարույթների հետ կապված պաշտպանության կարգադրությունները:

Մի մոդելի համեմատությամբ մյուսին նախապատվություն տալու պատճառները տարբեր են: Իսպանիայում մասնագիտացված դատարանների համակարգը դատավորին հնարավորություն է տալիս կատարողին տնից պարզապես վտարելուց բացի սահմանել միջոցների մի ամբողջ շարք, որի արդյունքում պարբերաբար գնահատվում է արդյոք կատարվել են հանցավոր արարքներ, որոնք պետք է պատժվեն: Ավստրիայում ԱԱԿ-ը միանգամայն առանձնացված է քրեական գործերի քննությունից, և դրա առավելությունն այն է, որ ԱԱԿ-ները նաև կիրառվում են այնպիսի իրավիճակներում, երբ առկա չեն արդեն իսկ կատարված հանցագործության վերաբերյալ ծանրակշիռ ապացույցներ, սակայն բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ բռնության դեպք կարող է տեղի ունենալ:

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում այս առումով առկա տարբերությունների աստիճանն արտացոլելու և ԱԱԿ-ների կատարման եղանակների օրինակներ ներկայացնելու նպատակով այս ուսումնասիրության համար ընտրվել են հետևյալ չորս երկրները.

- **Ավստրիան** Եվրոպայում առաջին երկիրն է եղել, որը 1997 թվականին ներդրել է ԱԱԿ-ների մեխանիզմը, և մինչև օրս այդ գործում մեծ փորձ է կուտակել: Գործնականում ձեռք բերված փորձի հիման վրա Ավստրիան 1997 թվականից ի վեր մի քանի անգամ փոփոխել է իր օրենսդրությունը՝ թերությունները վերացնելու և զոհերի պաշտպանությանն առնչվող ոչ արդյունավետ կարգավորումները բարելավելու համար:
- **Բուլղարիան** Հարավարևելյան Եվրոպայում առաջին երկիրն է եղել, որը ստեղծել է պաշտպանության կարգադրությունների մեխանիզմը. 2005 թվականին ընդունվել և 2009 թվականին փոփոխվել է համապատասխան օրենքը՝ արտացոլելով խորհրդարանի, կառավարության և կանանց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող ՀԿ-ների՝ բռնության զոհերին արդյունավետ պաշտպանություն տրամադրելու հանձնառությունը:
- **Նիդեռլանդների օրինակն** ընտրվել է՝ հաշվի առնելով այնտեղ կիրառվող վարչական ԱԱԿ-ը և ԱԱԿ-ի համատեքստում զոհերին օժանդակություն ցուցաբերելու և կատարողի նկատմամբ միջոցներ ձեռնարկելու վերաբերյալ դրա դրույթները:
- **Իսպանիայի օրինակը** գենդերային խնդիրները հաշվի առնելու և կանանց նկատմամբ բռնությանն առնչվող խնդիրների համապարփակ լուծման կարևոր օրինակ է, որի դեպքում ձեռնարկվում են ոչ միայն իրավական, այլև սոցիալ-տնտեսական միջոցներ: Այն բանից հետո, երբ 2004 թվականին ընդունվեց «Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ուղղված պաշտպանության համապարփակ միջոցների մասին»

սահմանադրական օրենքը²², Իսպանիան Եվրոպայում ձեռք բերեց Ստամբուլի կոնվենցիայով՝ կանանց նկատմամբ անհամաչափորեն դրսևորվող ճանաչված խնդրին գենդերային խնդիրներով պայմանավորված լուծում տալու եզակի փորձ: Իսպանիայում նաև ստեղծվել են կանանց նկատմամբ բռնության հիմքով հարուցված գործերը քննող հատուկ դատարաններ, որոնք գործ ունեն ոչ միայն քրեական հանցագործությունների, այլև քաղաքացիական և ընտանեկան իրավունքին առնչվող հարցերի հետ:

Ավստրիա

Պատմությունը և իրավական հիմքը. առաջին ԱԱԿ-ն ուժի մեջ է մտել Ավստրիայում: «Ընտանեկան բռնության կանխարգելման մասին» օրենքն ընդունվել է 1996 թվականին և ուժի մեջ է մտել 1997 թվականի մայիսին: Ներկայացվել են երեք հիմնական միջոցներ. 1) ոստիկանության կողմից ԱԱԿ-ների արձակում,²³ 2) ընտանեկան բռնության դեպքերին միջամտության կենտրոնների ստեղծում բոլոր շրջաններում, որոնք պետք է անհապաղ և ակտիվ օժանդակություն ցուցաբերեն բոլոր զոհերին. և 3) զոհերի պահանջով արձակվող՝ քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություններ, ոստիկանության կողմից տրված ԱԱԿ-ի ժամկետը լրանալուց հետո նրանց պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով կամ ԱԱԿ-ից անկախ: «Ընտանեկան բռնության կանխարգելման մասին» օրենքով նաև սահմանվել են մի քանի այլ պաշտպանական միջոց, ինչպիսին է օրինակ՝ բռնության յուրաքանչյուր զոհի՝ 9 շրջաններից յուրաքանչյուրում ստեղծված այսպես կոչված «Միջամտության կենտրոնների» միջոցով (ղեկավարվում են ՀԿ-ների կողմից և լիովին ֆինանսավորվում են պետության կողմից) ակտիվ, համապարփակ և իրավագործ օժանդակություն ստանալու իրավունքը:

Քրեական արդարադատության համակարգում նույնպես կարող են արձակվել պաշտպանության կարգադրություններ, սակայն այս փաստաթուղթը հազվադեպ է կիրառվում և չի կազմում կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ ուղղված սովորական համալիր միջոցառումների մասը: Ինչպես նաև, դրանք չեն կարող անմիջապես կիրառվել, քանի որ չկան հատուկ կամ արագացված դատաքննություն իրականացնող դատարաններ:

Ո՞վ կարող է դիմել. Ավստրիայի օրենքը պաշտոնապես պաշտպանում է զոհին

²² «Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ուղղված պաշտպանության համապարփակ միջոցառումների մասին» սահմանադրական օրենք (*Ley orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género*) <http://www.mujeresenred.net/IMG/pdf/DEFINITIVA-VIOLENCIA.pdf>

²³ «Հասարակական անվտանգության ապահովման հարցերով ոստիկանության (SPG) մասին» օրենքի 38ա հոդվածի հիման վրա:

բռնության ծայրահեղ ծանր փուլում և հետագայում հնարավորություն է տալիս գոհին որոշելու, թե արդյոք նրան հետագայում անհրաժեշտ է պաշտպանություն: Սրան հաջորդող փուլում միայն գոհն իրավունք ունի դիմելու դատական պաշտպանության կարգադրության համար՝ բացառությամբ երկու դեպքի. եթե գոհը երեխա է (այսինքն՝ 18 տարին չլրացած անձ), ապա (բռնություն չգործադրած) ծնողը կարող է դիմել նրա անունից պաշտպանության կարգադրություն ձեռք բերելու համար: Երկրորդ բացառությունն այն է, որ Երիտասարդների սոցիալական ապահովության գրասենյակը կարող է դիմում ներկայացնել պաշտպանության կարգադրություն ձեռք բերելու համար, եթե երեխաների կյանքին վտանգ է սպառնում:

ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետը. ոստիկանության կողմից արձակված ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետը 7 օր է եղել, երբ այն առաջին անգամ ներդրվել է 1997 թվականին: Այն հետագայում երկարաձգվել է մինչև 10 օր ժամկետով, իսկ 2009 թվականից դրա գործողության ժամկետը դարձել է երկու շաբաթ՝ մինչև չորս շաբաթ երկարաձգելու հնարավորությամբ, եթե գոհը պաշտպանության կարգադրություն ստանալու համար դիմում է ներկայացնում քաղաքացիական դատարան:

Որտե՞ղ և ինչպե՞ս է իրականացվում գոհերի պաշտպանությունը: Պաշտպանության տեսակները. մինչև 2013 թվականի սեպտեմբերը ԱԱԿ-ը վերաբերել է միայն տանը և դրա անմիջական շրջակայքին: Այդ ժամանակվանից ի վեր ոստիկանությունը կարող է արգելել կատարողին մուտք գործել դպրոց կամ մանկապարտեզ, եթե երեխաների կյանքին վտանգ է սպառնում: Կարևոր չէ՝ բռնությունը կամ դրա սպառնալիքը գործադրվում է տանը, հասարակական կամ որևէ այլ վայրում: Ոստիկանության ԱԱԿ-ները կարող են նաև կիրառվել կանանց ապաստարանում՝ կանանց և երեխաներին պաշտպանելու համար, եթե, օրինակ, կատարողը հետապնդում է նրանց այդտեղ: Դրանք, սակայն, ընդհանուր առմամբ չեն արգելում գոհի հետ կապի պահպանումը: Ավելին, արգելող կարգադրությունը կարող է կազմված լինել երեք մասից՝

- գոհի տունն անմիջապես ազատելու կարգադրություն.
- գոհի տուն կամ դրա շրջակայք չվերադառնալու կարգադրություն.
- դպրոցին, մանկապարտեզին կամ երեխաների խնամքի այլ հաստատությանը մոտ չգնալու կարգադրություն, եթե երեխաները վտանգված անձինք են:

«Տուն» նշանակում է այն վայրը, որտեղ բնակվում է գոհը, առնվազն դեպքի պահին, ինչը ներառում է ժամանակավոր բնակության վայրերը: Այնուամենայնիվ, ոստիկանությունը չի կարող պաշտպանել գոհին աշխատավայրում կամ չի կարող արգելել այդտեղ նրանց միջև շփումը:

Համակարգված և միջգերատեսչական քաղաքականության մեջ ինտեգրումը.

Ավստրիայում ուստիկանության արգելող կարգադրությունները կազմում են համապարփակ մոտեցման և միջգերատեսչական միջամտության համակարգի մասը, որը ներառում է ոչ միայն զոհերին ընտանեկան բռնությունից պաշտպանելուն և կատարողին պատասխանատվության ենթարկելուն ուղղված օրենսդրական միջոցներ, այլև զոհերին և ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց օժանդակմանն ու իրավագործմանն ուղղված միջոցներ:

Վարգադրություն արձակող մարմինները. սպառնացող վտանգի դեպքում կարգադրություն արձակող մարմինը ուստիկանությունն է: Վարչական հարցերով իրավական ծառայությունը պարտավոր է 48 ժամվա ընթացքում վերանայել ուստիկանության ծառայողի որոշումը և կարող է բեկանել կարգադրությունը, եթե չեն պահպանվել իրավական պահանջները:²⁴

Օրենսդրության մեջ գենդերային հարցերով չեզոք մոտեցման կիրառումը. Ավստրիայի օրենսդիր մարմինը որոշում է կայացրել գենդերային հարցերով չեզոք մոտեցում կիրառելու մասին, որը վերաբերում է յուրաքանչյուր անձի, ում բռնության վտանգ է սպառնում: Մա, այնուամենայնիվ, չի նշանակում, որ խնդրի գենդերային բնույթը անտեսվում է: Ավստրիայում կիրառվող միջոցներում և քաղաքականություններում հատուկ ուշադրություն է դարձվում այն փաստին, որ հիմնականում կանայք են տանը ենթարկվում բռնության:

Ո՞վ է պաշտպանված: Անձանց շրջանակը. ԱԱԿ-ով պաշտպանվում է անմիջական վտանգի տակ գտնվող *ցանկացած անձ*²⁵ առանց որևէ հիմքով խտրականության, իր տանը կամ շրջակայքում:²⁵ Պարտադիր չէ, որ զոհը և կատարողը կապված լինեն միմյանց հետ, ապրեն կամ ապրած լինեն միասին: Ուստիկանության արգելող կարգադրությունները կարող են նաև արձակվել հետապնդման զոհերին պաշտպանելու նպատակով: Օրենքը կիրառվում է նաև նույնասեռական կողակցության կամ հարաբերության դեպքում: Այն պաշտպանում է ծերերին խնամակալների կողմից բռնության ենթարկվելուց, և երիտասարդներին, որոնք իրենց տանը ենթարկվում են հասակակիցների սպառնալիքներին (օրինակ՝ միասին ապրող ուսանողների միջև բռնություն): Բռնության զոհ դարձած միգրանտները, ինչպես նաև փաստաթուղթ չունեցող միգրանտ կանայք ունեն իրենց տանը պաշտպանված լինելու նույն իրավունքները: Ուստիկանության արգելող կարգադրությունները նաև պաշտպանում են երեխաներին՝ ապահովելով բռնության վտանգի տակ լինելու դեպքում բնակարանից նրանց հեռացնելու կարևոր այլընտրանք, պայմանով, որ տանը բնակվում է բռնություն չգործադրած ծնող կամ մեկ այլ անձ, որը կարող է հոգ տանել նրանց մասին:

Պաշտպանական անհետաձգելի միջոցների կիրառման համար դիմելու

²⁴ Վիճակագրության համաձայն՝ ուստիկանության ծառայողների կողմից կայացված որոշումների միայն 5%-ն է բեկանվել, իսկ ճնշող մեծամասնությունը հաստատվել է:

²⁵ Ուստիկանությունը պետք է բնութագրի համապատասխան շրջակայքը եւ արտացոլի այն իր գեկույցում: Նրանք նաև պետք է տեղեկացնեն կատարողին այն մասին, թե որ տարածքի համար է գործում արգելող կարգադրությունը:

չափանիշները. փաստեր, որոնցում արտացոլվում է անձի կյանքին, առողջությանը և ազատությանը սպառնացող վտանգը: Պարտադիր չէ, որ բռնարարքն արդեն կատարված լինի, արգելող կարգադրությունը կանխարգելիչ միջոց է՝ բռնությունից խուսափելու համար: Վտանգը գնահատելու համար ոստիկանությունը պետք է տեղում քննություն իրականացնի:

Ծախսերը. ոստիկանության արգելող կարգադրությունների համար զոհը կամ կատարողը ծախսեր չեն կրում: Դատական պաշտպանության կարգադրությունն այժմ նույնպես անվճար է:

Կատարման նկատմամբ մոնիթորինգը. օրենքով պահանջվում է, որ ոստիկանությունը ակտիվ մոնիթորինգ իրականացնի արգելող կարգադրությունների կատարման նկատմամբ, և առաջին երեք օրերի ընթացքում առնվազն մեկ անգամ ստուգի, թե արդյոք կատարողը չի վերադարձել զոհի բնակարան:

ԱԱԿ-ը խախտելու հետևանքները. եթե կատարողը խախտել է կարգադրությունը, ապա նա վճարում է վարչական տուգանք՝ յուրաքանչյուր խախտման համար 500 եվրոյի չափով գումար: Արգելող կարգադրությունները շարունակաբար խախտելու դեպքում, նա կարող է նաև ձերբակալվել:

Կատարողի իրավունքները. յուրաքանչյուր անձի, որոնց մուտքը համատեղ բնակության վայր արգելվել է, տրվում է իր իրավունքների մասին տեղեկատվական թերթիկ: Թերթիկը պարունակում է տեղեկություններ հետևյալի մասին՝

- արգելող կարգադրությունը և այն վայրը, որտեղ նրան արգելվում է մուտք գործել.
- կարգադրությունը խախտելու դեպքում կիրառվող պատժամիջոցները.
- ժամանակավոր կացարանի տրամադրում այն դեպքում, երբ նա չունի մնալու վայր.
- որտեղ դիմել օգնություն ստանալու համար.
- հասցե տրամադրելու նրա պարտավորությունը, որտեղ դատարանը կարող է ուղարկել դատական կարգադրությունը և մարմիններին հասցե չտրամադրելու հնարավոր հետևանքները, մասնավորապես այն, որ դատական կարգադրությունն ուժի մեջ կմտնի նույնիսկ այն դեպքում, երբ կատարողը ծանուցում չստանա: Սա օգնում է խուսափել պաշտպանության ապահովման գործում չկանխատեսված բացթողումներից, որոնք կարող են ի հայտ գալ ֆորմալ պահանջները չկատարելու դեպքում:

Ո՞վ կարող է բողոքարկել. կատարողն իրավունք ունի վարչական դատարան բողոքարկելու ոստիկանության՝ արգելող կարգադրություն արձակելու մասին որոշումը, սակայն բողոքարկմամբ չի կարող կասեցվել կարգադրության կատարումը: Եթե բողոք բերած անձը շահում է գործը, ապա նա կարող է փոխհատուցում պահանջել: Ձոհն այս վարույթի կողմ չի համարվում և չունի բողոքարկելու իրավունք:

Ձոհերին իրավագորելը և օժանդակելը. զոհերը ոստիկանությունից ստանում են փաստաթուղթ, որում բացատրվում է ԱԱԿ-ն արձակվելուց հետո երկու շաբաթվա ընթացքում դատական պաշտպանության կարգադրության համար դիմելու նրանց իրավունքը: Նրանց նաև տեղեկացնում են այն մասին, թե որտեղ պետք է դիմել օգնություն ստանալու համար, ինչպես նաև այն մասին, որ զոհերին օժանդակություն տրամադրող շրջանային միջամտության կենտրոնը կապ կհաստատի նրանց հետ: Ոստիկանությունը շրջանային միջամտության կենտրոնին 24 ժամվա ընթացքում հայտնում է կանանց նկատմամբ բռնության, ընտանեկան բռնության և հետապնդելու բոլոր դեպքերի մասին (Ֆաքսով կամ էլեկտրոնային փոստով): Կենտրոնների անձնակազմը վերապատրաստվել է բռնության տարբեր ձևերի հետ գործ ունենալու համար, և նրանք կարող են համապատասխան աջակցություն ցուցաբերել զոհերին, որպեսզի վերջիններս լուծեն այն իրավիճակի հետ կապված բոլոր խնդիրները, որում նրանք հայտնվել են: Աջակցություն ցուցաբերվում է բոլոր զոհերին՝ անկախ նրանց ազգային, էթնիկ ծագումից, տարիքից, սեռից, սեռական կողմնորոշումից, ունակություններից, կացության կամ որևէ այլ կարգավիճակից: Ձոհերին տրամադրվող աջակցությունը պայմանավորված չէ բռնության դեպքի մասին հայտնելու կամ այնպիսի իրավական միջոցներ ձեռնարկելու նրանց պատրաստակամությամբ, ինչպիսին պաշտպանության կարգադրության համար դիմելն է: Միջամտության որոշ շրջանային կենտրոններ զոհերին տրամադրում են նաև երկարաժամկետ աջակցություն, և միջամտության կենտրոնների կողմից տրամադրվող օգնությունն անվճար է:

Միջգերատեսչական համագործակցությունը և միասնական մոտեցումը. Ավստրիայում ոստիկանության, քաղաքացիական/ ընտանեկան գործերով դատարանների, միջամտության կենտրոնների և Երիտասարդների սոցիալական ապահովության գրասենյակի միջև համագործակցությունը լավ է ձևավորված, մինչդեռ քրեական արդարադատության համակարգի հետ համագործակցությունը համեմատաբար ավելի քիչ է զարգացած: Համանման դիտարկումներ կարելի է կատարել նաև առողջապահության ոլորտի վերաբերյալ:

Ոստիկանության և ընտանեկան գործերով դատարանների միջև համագործակցությունը. ոստիկանությունից պահանջվում է ԱԱԿ-ի վերաբերյալ զեկույցն անմիջապես ուղարկել ընտանեկան գործերով դատարան, ինչպես նաև ներկայացնել համատեղ բնակության վայրի բանալին, որը նրանք բռնագրավել են

կատարողից:²⁶ Դատարանը պետք է ուստիկանությանը տեղեկացնի քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություններ արձակելու վերաբերյալ դիմումների մասին և պետք է ուստիկանություն ուղարկի կայացված որոշումը, քանի որ նրանք են պատասխանատու դրա կատարման համար:

Ուստիկանության և միջամտության կենտրոնների միջև համագործակցությունը. ուստիկանությունից պահանջվում է 24 ժամվա ընթացքում ԱԱԿ-ի, ինչպես նաև հետապնդելու վերաբերյալ զեկույցն ուղարկել շրջանային միջամտության կենտրոն (գործնականում սա սովորաբար կատարվում է երեք կամ չորս ժամվա ընթացքում):

Ուստիկանության և Երիտասարդների սոցիալական ապահովության գրասենյակի միջև համագործակցությունը. ուստիկանությունը նաև պարտավոր է տեղեկություններ ներկայացնել Երիտասարդների սոցիալական ապահովության գրասենյակ՝ երեխաների պաշտպանության համար օրենքով պատասխանատու մարմին՝ երեխաների ներգրավվածության դեպքում:

Ընտանեկան գործերով դատարանների և միջամտության կենտրոնների միջև համագործակցությունը. միջամտության կենտրոններն աջակցում են զոհերին քաղաքացիական դատարանի կողմից արձակվող պաշտպանության կարգադրության համար դիմելու հարցում և կապ են պահպանում ընտանեկան գործերով դատարանների հետ՝ համոզվելու համար, որ դիմումը քննարկվում է պատշաճ ժամկետում, որպեսզի պաշտպանությունն ապահովվելու հարցում բացթողումներ ի հայտ չգան:

Բուլղարիա

Պատմությունը և իրավական հիմքը. «Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին» օրենքը (ԸԲՊՕ) ընդունվել է 2005 թվականի մարտին: Այն ներառում է քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություն: Օրենքի փոփոխություններն ընդունվել են 2009 թվականին՝ պաշտպանության կարգադրության խախտումը սահմանելով որպես քրեական իրավախախտում և պաշտպանության կարգադրության գործողության ժամկետը երկարաձգելով մինչև

²⁶ Եթե դատարանը չորս շաբաթվա ընթացքում պաշտպանության կարգադրություն արձակելու վերաբերյալ որոշում չի կայացնում, ապա դատավորը պետք է տան բանալին հանձնի կատարողին. սա համարվում է ժամանակին որոշում կայացնելու մեկ այլ խթան, քանի որ դատավորները չեն ցանկանում լինել այն անձինք, որոնք կատարողին հնարավորություն են տալիս մոտենալ զոհին, այսպիսով վերջինիս դնելով պոտենցիալ վտանգավոր իրադրության մեջ:

18 ամիս:²⁷ Ձոռների պաշտպանությունն ամրապնդելու նպատակով ներդրվել են այլ միջոցներ, ինչպիսիք են, օրինակ, պաշտպանության իրավունք ունեցող անձանց շրջանակի ընդլայնումը, ինչպես նաև օրենքի կատարման գործընթացի արագացումը:

Կարգադրությունն արձակող մարմինները. քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրությունն արձակվում է շրջանային դատարանների կողմից:

Անհետաձգելի միջոցները, միջոցառման անհետաձգելիությունը. քանի որ զոռերը պաշտպանության կարգադրության համար դատարան են դիմում, անհապաղ պաշտպանություն չի ապահովվում: Այնուամենայնիվ, զոռերը կարող են դիմել պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրությունների համար, եթե նրանց կյանքին կամ առողջությանը վտանգ է սպառնում: Այդ դեպքում շրջանային դատարանը դիմումն ստանալուց հետո 24 ժամվա ընթացքում պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրություն է արձակում: Ոստիկանությունը պետք է օգնի զոռերին ԱԱԿ-ների համար դիմում ներկայացնելու հարցում. դիմումները կարող են ներկայացվել ոստիկանության բաժանմունք, իսկ ոստիկանությունը պարտավոր է դրանք անհապաղ փոխանցել դատարանին: Անհետաձգելի կարգադրությունները կարող են անմիջապես կատարվել, իսկ ոստիկանությունը պատասխանատու է որոշ անհետաձգելի միջոցների իրականացումն ապահովելու համար:

Ո՞վ կարող է դիմել. անձամբ զոռը, մերձավոր ազգականը, հարազատ քույրը կամ եղբայրը կարող են դիմել անհետաձգելի կարգադրությունների համար: Ոստիկանությունը կարող է դիմում ներկայացնել պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրության վերաբերյալ: Ի տարբերություն ոստիկանության արձակած պաշտպանության կարգադրությունների, որոնց դեպքում ոստիկանությունը պետք է քննություն անցկացնի և ապացույցներ ներկայացնի, քաղաքացիական իրավունքի մասով կարգադրության դեպքում ապացույցներ սովորաբար պետք է ներկայացնի զոռը: Բուլղարիայի օրենքով թույլատրվում է որպես ապացույց մի քանի փաստաթուղթ ներկայացնել, այդ թվում՝ բժիշկների կամ սոցիալական ծառայությունների տրամադրած հաշվետվությունները, սակայն դրանով նաև հստակորեն սահմանվում է, որ եթե նույնիսկ այդպիսի ապացույց գոյություն չունի, դատարանը պաշտպանության կարգադրություն է արձակում՝ հիմնվելով միայն զոռի ցուցմունքի վրա:

14 տարեկանից ցածր տարիքի անչափահասների և խնամակալության տակ գտնվող՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց դեպքում՝ Սոցիալական աջակցության տնօրինությունը (ՄՍՏ), ընտանիքի անդամը կամ խնամակալը նույնպես կարող են դիմել:

²⁷ Բուլղարիայի գենդերային հետազոտությունների հիմնադրամ/ Մարդու իրավունքների պաշտպաններ, 2010:

Ու՞մ է պաշտպանություն տրամադրվում. օրենքով պաշտպանություն է տրամադրվում²⁸ ներկայիս և նախկին ամուսիններին և համատեղ բնակվող գուգրնկերներին, համատեղ երեխա ունեցող անձանց, ծնողներին ու երեխաներին, եղբայրներին և քույրերին, արյունակցական կապի 2-րդ աստիճանի մեջ գտնվող ազգականներին, խնամակալին (որդեգրողներին): Պաշտպանություն ստանալու իրավունք ունեցող զոհերի շրջանակը 2009 թվականին ընդլայնվել է՝ ներառելով արյունակցական կապի մինչև 4-րդ աստիճանի մեջ գտնվող եղբայրներին և քույրերին, զոհի գուգրնկերոջ ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականներին և զոհի ծնողի գուգրնկերոջը:

Պաշտպանական անհետաձգելի միջոցների համար դիմելու չափորոշիչները. պաշտպանությունը տրամադրվում է ընտանեկան բռնության դեպքերում, որը սահմանվում է որպես. «Ֆիզիկական, մտավոր կամ սեռական ցանկացած բռնարարք կամ բռնարարքի փորձ, ինչպես նաև անձնական ազատության կամ մասնավոր կյանքի բռնի սահմանափակում»:²⁹ Կարգադրության վերաբերյալ դիմումը պետք է ներկայացնել բռնությունը տեղի ունենալուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում: 2009 թվականի բարեփոխումներից ի վեր, սահմանումը նաև ներառում է հուզական և տնտեսական բնույթի բռնությունը: Օրենքով ընտանեկան բռնության ենթարկված երեխան նույնպես զոհ է ճանաչվում:

Ինչպիսի՞ պաշտպանական միջոցներ կարող են սահմանվել: Պաշտպանության և կանխարգելման ձևերը. դիմումը ներկայացվելուց հետո ոստիկանությունը պաշտպանության և դատական պաշտպանության մի քանի տեսակ տրամադրելու հնարավորություն ունի, մասնավորապես՝

- հեռացնել կատարողին զոհի տնից մեկ ամսից մինչև մեկ տարի ժամկետով.
- արգելել կատարողին զոհի տուն վերադառնալ և գտնվել նրա տան մոտակայքում.
- արգելել կատարողին զոհի աշխատավայր կամ զոհի հասարակական կյանքին առնչվող որևէ այլ վայր այցելել կամ մոտենալ զոհին.
- ժամանակավորապես փոխել երեխայի բնակության վայրը՝ ապահովելով նրա անվտանգությունն ու բռնություն չգործադրած ծնողի հետ մնալը.
- կարգադրել կատարողին զերծ մնալ հետագայում բռնություն գործադրելուց.
- կարգադրել, որ վերջինս հատուկ ծրագրերի մասնակցի.
- խորհուրդ տալ զոհին, որ դիմի օժանդակության ծառայությունների:

²⁸ Նույն տեղում:

²⁹ Նույն տեղում, էջ 4:

Պաշտպանական միջոցների իրականացումը. օրենքով նախատեսվում է պաշտպանական միջոցների անհապաղ իրականացում ուստիկանության կողմից՝ պաշտպանության արագ տրամադրումը երաշխավորելու նպատակով: Ուստիկանությունը պետք է կատարողին հեռացնի տնից և ապահովի, որ վերջինս ենթարկվի դատարանի սահմանած այլ պաշտպանական միջոցների պահանջներին: Ուստիկանությունը նաև պատասխանատու է կարգադրության պահանջներին համապատասխանությունը վերահսկելու համար:

Պաշտպանության ժամկետի տևողությունը. պաշտպանական անհետաձգելի միջոցներ կարող են սահմանվել մեկ ամսից մինչև մեկուկես տարի (18 ամիս) ժամկետով:

Պահանջները չկատարելու հետևանքները. պաշտպանության կարգադրության խախտումը համարվում է քրեական իրավախախտում:

Ո՞վ կարող է բողոքարկել պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրությունը. և՛ կատարողը, և՛ զոհը կարող են բողոքարկել այն:

Ծախսերը. պաշտպանության կարգադրության համար դիմում ներկայացնելն անվճար է, սակայն գործի ելքով պայմանավորված՝ ծախսերը կրում է կամ զոհը, կամ կատարողը: Եթե դատարանը հրաժարվում է կարգադրություն արձակելուց, ապա ծախսերը կրում է զոհը:

Զոհերին իրավագործելն ու օժանդակելը. Բուլղարիայի օրենքով պետությունը նաև պատասխանատու է զոհերին աջակցություն տրամադրելու համար, սակայն երբ օրենքն առաջին անգամ ընդունվեց, ռեսուրսների պակաս կար: 2009 թվականի փոփոխություններով Արդարադատության նախարարությունում առանձին բյուջետային գիծ նախատեսվեց՝ զոհերին տրամադրվող աջակցությունը ֆինանսավորելու նպատակով: Օրենքով նաև նախատեսվում է զոհերին օժանդակություն տրամադրող և բռնության կանխարգելման ուղղությամբ աշխատող ՀԿ-ներին ֆինանսավորում տրամադրել: Այնուամենայնիվ, ՀԿ-ների համար նախատեսված ֆինանսավորման ներկա մակարդակը համարվում է անբավարար:

Համակարգված և միջգերատեսչական քաղաքականության մեջ ինտեգրումը. Բուլղարիայի՝ պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրությունը ընտանեկան բռնության կանխարգելմանն ուղղված միջամտությունների ընդգրկուն համակարգի մի մաս է: 2006 թվականից ի վեր իրականացվել են մի շարք քաղաքականություններ և միջոցներ, ինչպիսիք են Ընտանեկան բռնության

կանխարգելման և ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության ազգային ծրագրի, այդ թվում՝ դրա իրականացման համար նախատեսված բյուջեի ընդունումը, շուրջօրյա ազգային թեժ գծի ստեղծումը, ոստիկանության համար նախատեսված ուղեցույցների մշակումը, բռնության կին զոհերի և նրանց երեխաների համար նախատեսված ապաստարանների ստեղծումը և այլն³⁰: ՀԿ-ների զեկույցները, այնուամենայնիվ, մատնանշում են, որ հետագայում առաջընթաց կարող է գրանցվել զոհերին ծառայություններ մատուցելու և իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ տրամադրելու հարցում:³¹

Նիդեռլանդներ

Պատմությունը և իրավական հիմքը. Նիդեռլանդները կանանց և նրանց երեխաների նկատմամբ բռնության կանխարգելմանն ուղղված միջոցների երկար պատմություն ունի, որն սկիզբ է առել դեռևս 1970 թվականից՝ կանանց համար նախատեսված ապաստարանների հիմնադրմամբ: Նիդեռլանդներում ԱԱԿ-ը ներդրվել է 2009 թվականի հունվարին՝ վարչական իրավունքի հիման վրա (*Wet Tijdelijk Huisverbod*): Մինչ այդ քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրություններն արդեն գոյություն ունեին, բայց դրանցով անհապաղ պաշտպանություն չէր տրամադրվում: Գործող դրույթները հնարավոր են դարձնում տնից հեռացնել այն անձին, որն վտանգ է ներկայացնում զուգընկերոջ համար, որի հետ նա ապրում է:

Դրանից բացի, Նիդեռլանդների օրենքով, ԱԱԿ-ներ նախատեսվում են նաև քրեական դատավարության շրջանակներում: Այդպիսի կարգադրություններն ընտանեկան բռնության զոհերին պաշտպանելու նպատակով սովորաբար կիրառվում են նախաքննության փուլում և նաև հասանելի են պատժի սահմանման փուլում: Այս օրինակը վերաբերում է միայն վարչական ԱԱԿ-ներին:

Գենդերային մոտեցումը. Նիդեռլանդներում իրավական դրույթներով նախատեսվում է գենդերային հարցերով չեզոք մոտեցում, և օրենքը վերաբերում է և՛ կանանց, և՛ տղամարդկանց:

Կարգադրությունն արձակող մարմինները. Նիդեռլանդների ԱԱԿ-ը վարչական բնույթի միջոց է, որը պաշտոնապես սկիզբ է առնում քաղաքապետարանից, որը ներկայացնում է քաղաքապետը: Գործնականում քաղաքապետը կարող է որոշման և կատարման հետ կապված լիազորությունները պատվիրակել ոստիկանությանը, ինչը տեղի է ունենում Նիդեռլանդների քաղաքապետարանների երկու երրորդում:³²

³⁰ Նույն տեղում, էջ 4:

³¹ Նույն տեղում, էջ 8:

³² Քելին եւ այլք (2011) [Kelly et al. (2011)]:

ԱԱԿ-ի անհետաձգելիությունը. ԱԱԿ-ը կարող է արձակվել ռիսկը գնահատելուց անմիջապես հետո:

Ընդգրկված անձինք. ԱԱԿ-ով պաշտպանություն է տրամադրվում միևնույն տնային տնտեսությունում ապրող անձանց (գուզրնկեր, ծնող, երեխա և այլն), բայց դրանով անձին իր տանը պաշտպանություն չի տրամադրվում, եթե կատարողն այնտեղ չի ապրում: Այսպիսով, դրանով նախկին գուզրնկերներից կամ գոհին իր տանը հետապնդող անձանցից պաշտպանություն չի տրամադրվում:

Պաշտպանական անհետաձգելի միջոցների համար դիմելու չափորոշիչները. Նիդեռլանդների ԱԱԿ-ը կիրառվում է լուրջ և սպառնացող վտանգի դեպքերում: Նախքան ԱԱԿ-ն ընդունելը՝ օրենքով պահանջվում է ռիսկի գնահատում կատարել: Դա արվում է հատուկ այդ նպատակի համար համապատասխան վերապատրաստում անցած ոստիկանության ավագ ծառայողի կողմից մշակված՝ ռիսկերի ստանդարտ գնահատման գործիքի միջոցով: Ոտնձգությունների մասին պատմություն օրենքով չի պահանջվում, այսպիսով, ԱԱԿ կարող է արձակվել նաև այն դեպքում, երբ նախկինում որևէ բռնություն տեղի չի ունեցել: ԱԱԿ-ի նպատակն առաջին հերթին բռնության կանխարգելումն է:

Պաշտպանության տեսակները. ԱԱԿ-ով նախատեսվում է կատարողի հեռացումը համատեղ տնից կամ վերջինիս արգելվում է վերադառնալ այնտեղ ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետի ընթացքում: Կատարողի նկատմամբ նաև գործում է գոհի (կամ գոհերի) հետ շփվելու ընդհանուր արգելքը:

ԱԱԿ-ի գործողության ժամկետը. Նիդեռլանդներում ԱԱԿ-ի գործողության նվազագույն ժամկետը 10 օր է: Ութ օրվանից հետո կատարվում է ստանդարտ գնահատում՝ որոշելու, թե արդյոք կարիք կա երկարաձգելու արգելող կարգադրության գործողության ժամկետը՝ հետագա պաշտպանություն տրամադրելու նպատակով: Դրա անհրաժեշտության դեպքում վարչական ԱԱԿ-ի ժամկետը կարող է երկարաձգվել ևս 18 օրով: ԱԱԿ-ի ժամկետը երկարաձգելուց հետո գոհը կարող է դիմել քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրության համար, եթե պաշտպանությունը դեռևս անհրաժեշտ է: Այնուամենայնիվ, չկա որևէ իրավական կարգավորում՝ ապահովելու, որ պաշտպանությունը երկարաձգվի ԱԱԿ-ի ժամկետի (28 օր) ավարտից անմիջապես հետո, և այսպիսով պաշտպանության ապահովման հետ կապված բացթողումներ կարող են առաջանալ:

Պահանջները չկատարելու հետևանքները. կարգադրության խախտումը համարվում է քրեական իրավախախտում, որի մասին հաղորդում է ներկայացվելու:

Ո՞վ կարող է դիմել ԱԱԿ-ի համար. ԱԱԿ-ն արձակվում է ոստիկանի (քաղաքապետի) կողմից 10 օր ժամկետով և նույն մարմնի կողմից կարող է երկարաձգվել մինչև 28 օր ժամկետով: Չոհի կողմից դրա վերաբերյալ պահանջ կամ համաձայնություն ներկայացնելը պարտադիր չէ: ԱԱԿ-ն արձակվելուց հետո գոհը կարող է դիմել քաղաքացիական իրավունքի մասով պաշտպանության կարգադրության համար:

Կատարողների իրավունքները. վտարված անձը լավում է՝ նախքան 10-28 օրով ԱԱԿ արձակելը: Նա նաև իրավունք ունի բողոքարկելու միջոցը: Չոհն իրավունք չունի բողոքարկելու ԱԱԿ-ը:

Չոհերի իրավունքները. ինչպես նշվել է վերևում, Նիդեռլանդներում ԱԱԿ-ը քաղաքապետի կամ քաղաքապետի անունից ոստիկանության կողմից իրականացվող վարչական բնույթի միջոց է: Չոհի կողմից դրա վերաբերյալ պահանջ կամ համաձայնություն ներկայացնելը պարտադիր չէ: Այնուամենայնիվ, գոհը պետք է լավի դատարանում՝ նախքան ԱԱԿ-ի ժամկետը 10-28 օրով երկարաձգելը:

Ծախսերը. գոհը կամ կատարողն ԱԱԿ-ի հետ կապված ծախսեր չեն կրում: Սակայն, եթե գոհը որոշում է դիմել քաղաքացիական դատարանի կողմից արձակվող պաշտպանության կարգադրության համար, նա պետք է հոգա դատական ծախսերը: Ցածր եկամուտ ունեցող գոհերը կարող են դիմել իրավաբանական օգնություն ստանալու համար՝ ծախսերը հոգալ կարողանալու նպատակով:

Չոհերին իրավագործելն ու օժանդակելը. գոհերին օժանդակություն տրամադրելը Նիդեռլանդների ԱԱԿ-ի մի մասն է կազմում, և օրենքով պահանջվում է օգնություն տրամադրել 24 ժամվա ընթացքում: Նիդեռլանդների բոլոր շրջաններում հիմնադրվել են օժանդակության և խորհրդատվության տեղական կենտրոններ (*Steunpunthuiselijkgeweld*): ԱԱԿ արձակելուց անմիջապես հետո ոստիկանությունն այդ մասին տեղեկացնում է կենտրոններին: Այդ կենտրոնները ոչ միայն օժանդակություն են տրամադրում գոհերին, այլև միջամտություններ են առաջարկում տնային տնտեսության այլ անձանց և կատարողին՝ հիմնվելով «համակարգային մոտեցման» վրա:³³

Գործի կառավարմամբ զբաղվող անձը համակարգում է օժանդակության միջոցներն ու պատասխանատու է իրավիճակը գնահատելու և քաղաքապետին կամ ոստիկանությանը խորհրդատվություն տալու համար՝ նախքան ԱԱԿ-ն

³³ Քելին Էս այլք (2011):

սկզբնական 10 օրից ավելի ժամկետով երկարաձգելու վերաբերյալ որոշում կայացվելը: Ջոհերին և կատարողներին առաջարկվող օժանդակությունը, ըստ էության, կամավոր բնույթ է կրում, բայց օրինակ՝ այն դեպքում, երբ կատարողը հրաժարվում է լուծել խնդիրը, դա կարող է որպես պահպանվող ռիսկի նշան դիտվել և հանգեցնել արգելող կարգադրության ժամկետի երկարաձգմանը:

Համակարգված և միջգերատեսչական քաղաքականության մեջ ինտեգրումը. Նիդեռլանդների ԱԱԿ-ը կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումների ավելի ընդգրկուն փաթեթի (քաղաքացիական և քրեական իրավունքի մասով միջոցառումներ, կանանց համար նախատեսված ապաստարաններ, սոցիալական և առողջապահական միջոցառումներ և այլն) մի մասն է կազմում: Կանանց համար նախատեսված տեղական ապաստարանները և խորհրդատվական կենտրոնները նույնպես զբաղվում են միջգերատեսչական գործունեության համակարգմամբ:

Իսպանիա

Պատմությունը և իրավական հիմքը. «Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ուղղված պաշտպանության համապարփակ միջոցների մասին» թիվ 1/2004 (OL 1/2004) սահմանադրական օրենքը³⁴ 2004 թվականին միաձայն ընդունվել է Իսպանիայի խորհրդարանի կողմից: Նախկինում՝ 2003 թվականին, հաստատվել էր պաշտպանության կարգադրությունների վերաբերյալ օրենքը, որը հետագայում փոփոխվեց սահմանադրական օրենքի ընդունմամբ:

Գենդերային խնդիրների վերաբերյալ օրենքը. 2004 թվականի սահմանադրական օրենքով նախատեսվում է իրավական, ինստիտուցիոնալ և սոցիալական օժանդակությունը, առողջապահությունը, ինչպես նաև կրթական, տնտեսական և իրազեկվածությունը բարձրացնող միջոցառումներ ընդգրկող համապարփակ շրջանակ՝ բռնության կին զոհերի պաշտպանության և օժանդակության նպատակով: Սահմանադրական օրենքի 1-ին հոդվածով գենդերային հիմքով բռնությունն սահմանվում է որպես «բռնություն, որը կատարվում է կանանց նկատմամբ որպես խտրականության և կանանց ու տղամարդկանց միջև ուժային հարաբերությունների անհավասարության դրսևորում նրանց ամուսինների կամ նախկին ամուսինների կամ տղամարդկանց կողմից, որոնց հետ նրանք ունեն կամ ունեցել են նմանատիպ զգայական հարաբերություններ՝ համատեղ բնակվելով կամ առանց դրա»: Այդ օրենքով նաև նախատեսվում են Իսպանիայի բոլոր շրջաններում անհետաձգելի ծառայություններ մատուցելու նպատակով գենդերային հիմքով բռնության հարցում մասնագիտացված դատարաններ հիմնել:

³⁴ «Գենդերային հիմքով բռնության դեմ ուղղված պաշտպանության համապարփակ միջոցների մասին» սահմանադրական օրենք (Ley orgánica de medidas de protección integral contra la violencia de género) <http://www.mujeresenred.net/IMG/pdf/DEFINITIVA-VIOLENCIA.pdf>

Անհետաձգելի միջոցներ. 2004 թվականի սահմանադրական օրենքով իշխանություններին թույլատրվում է տարբեր միջոցներ ձեռնարկել՝ զոհերին պաշտպանելու և օժանդակություն տրամադրելու նպատակով և մասնագիտացված դատարանների դատավորներին հնարավորություն է ընձեռվում տրամադրել քրեական, քաղաքացիական և սոցիալական բնույթի պաշտպանության ինտեգրված միջոցներ, այդ թվում՝ պաշտպանության նախագուշակական կարգադրությունների տեսքով արգելող անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկել: Եթե հանցագործություն է կատարվել, ապա նաև հարուցվում է քրեական գործով վարույթ:

ԱԱԿ-ի անհետաձգելիությունը. Օրենքի համաձայն՝ ԱԱԿ-ները պետք է արձակվեն դեպքի վերաբերյալ հաղորդում ներկայացնելուց անմիջապես հետո կամ ամենաուշը 72 ժամ անց: Իսպանիայում գործում է գենդերային հիմքով բռնության հարցերով զբաղվող շուրջօրյա դատական համակարգ, որպեսզի հնարավոր լինի անհետաձգելի միջոցներ իրականացնել: Մադրիդում գործում է գենդերային հիմքով բռնության հարցերով զբաղվող երկու շուրջօրյա դատարան: Այնուամենայնիվ, պարզ չէ, թե արդյոք նույնը վերաբերում է երկրի բոլոր շրջաններին:³⁵ Իսպանիայի ոստիկանությունը մշակել է գենդերային հիմքով բռնության նկատմամբ բացարձակ անհանդուրժողականության խիստ քաղաքականություն, իսկ զոհին վտանգ սպառնալու դեպքում ոստիկանությունը, մինչև արգելող անհետաձգելի կարգադրություն արձակվելը, ձերբակալում է կատարողներին: Այնուամենայնիվ, ձերբակալության համար նախատեսված շեմային չափորոշիչներին համապատասխանելու հարցին միշտ չէ, որ կարելի է միանշանակ մոտեցում ցուցաբերել:

Կարգադրությունն արձակող մարմինները. արգելող անհետաձգելի միջոցներն ընդունվում են գենդերային հիմքով բռնության հարցերով զբաղվող դատարանների կողմից:

Պաշտպանությունից օգտվող անձինք. Իսպանիայի օրենքներով կանայք պաշտպանված են ամուսինների և նախկին ամուսինների, կամ այն տղամարդկանց կողմից գործադրվող բռնությունից, որոնց հետ նրանք ունեն կամ ունեցել են նմանատիպ զգայական հարաբերություններ՝ համատեղ բնակվելով կամ առանց դրա:

Պաշտպանական անհետաձգելի միջոցների համար դիմելու չափորոշիչները. նախագուշակական և պաշտպանության ժամանակավոր միջոցներ կարող են ընդունվել այն դեպքում, երբ առկա է կյանքի, ֆիզիկական, սեռական կամ բարոյական անձեռնմխելիությանն սպառնացող օբյեկտիվ ռիսկ: Դրանց մեջ ներառվում են նաև հոգեբանական ոտնձգությունները, թեթև սպառնալիքները և հարկադրանքը:

³⁵ Քելին Էս այլք (2011):

Որտե՞ղ է տրամադրվում գոհերի պաշտպանությունը: Ինչպիսի՞ պաշտպանական միջոցներ կարող են սահմանվել: Իրավիճակից և գոհի կարիքներից կախված՝ դատարանը կարող է տարբեր միջոցառումների վերաբերյալ կարգադրություններ արձակել: Օրինակ, այն կարող է կատարողին արգելել գոհի հետ շփում ունենալ, կարգադրել, որ նա հեռանա տնից և արգելել վերջինիս կողմից այնտեղ մուտք գործելը: Այն նաև կարող է գոհին երեխաների նախնական խնամակալության իրավունք շնորհել, քանի որ Իսպանիայում ընտանեկան բռնության ենթարկված երեխաներն ինքնին համարվում են բռնության ռիսկի տակ գտնվողներ: Երեխաների բարեկեցությունը երաշխավորելու նպատակով կարող են ձեռնարկվել այլ ժամանակավոր միջոցներ, ինչպիսին է ալիմենտի վճարումը:

Որքան ժամանակ է տրամադրվում գոհերի պաշտպանությանը. պաշտպանական ժամանակավոր միջոցներն իրականացվում են մինչև դատավորի հայեցողությամբ վերջնական որոշում կայացվելը: Նախնական միջոցառումների ժամկետը սովորաբար սահմանվում է 30 օրով: Դրանից հետո գոհի պահանջով միջոցառումների ժամկետը կարող է երկարաձգվել:

Ո՞վ կարող է դիմել պաշտպանության անհետաձգելի կարգադրության համար. պաշտպանական միջոցների վերաբերյալ դիմումի օրինակելի ձևերը լայնորեն հասանելի են Իսպանիայում: Դիմել կարող են ոչ միայն գոհը, այլև նրա ընտանիքի անդամները: Դրանից բացի, սոցիալական ծառայություններ տրամադրող մասնավոր կամ հանրային կազմակերպությունները, որոնք տեղեկատվություն են ստանում բռնության այնպիսի դեպքի վերաբերյալ, որը պահանջում է պաշտպանական միջոցների իրականացում, պարտավոր են հաղորդում ներկայացնել ոստիկանություն կամ դատական մարմին, որն էլ դրանից հետո պարտավոր է նախաձեռնել պաշտպանության կարգադրությունների արձակումը: Դիմումի ձևը կարելի է ներկայացնել ոչ միայն ոստիկանություն կամ դատարան, այլև մեծ թվով հաստատություններ, ինչպիսիք են գոհերին օժանդակություն տրամադրող կազմակերպությունները կամ կառավարական մարմինները:

Զոհի իրավունքները. գոհը կարող է դիմել անհետաձգելի կարգադրությունների համար, բայց հիմնականում գոհի կամքը դատարանին չի պարտավորեցնում: Ամեն դեպքում գոհը լսվում է դատարանում:

Ծախսերը. ԱԱԿ-ների արձակման կամ դրանց ժամկետի երկարաձգման դեպքում գոհը կամ կատարողները ծախսեր չեն կրում:

Իրականացումը. ոստիկանության ծառայողները պարտավոր են կիրառել հատուկ ոստիկանության համար մշակված գնահատման գործիք: Գործիքը նաև ուղղորդում է տալիս այն միջոցների վերաբերյալ, որոնք նրանք պետք է կիրառեն որոշակի

իրավիճակում: Այնուամենայնիվ, ԱԱԿ-ի վերաբերյալ որոշումն ընդունվում է ոչ թե ոստիկանության, այլ գենդերային հիմքով բռնության հարցում մասնագիտացված դատարանի կողմից:

Պահանջները չկատարելու հետևանքները. կարգադրության խախտումն ինքնաբերաբար համարվում է քրեական իրավախախտում: Կատարողների էլեկտրոնային մոնիթորինգը պահանջների կատարումը պարտադրելու եղանակներից մեկն է, և այդ միջոցառումը պարբերաբար կիրառվում է, երբ պաշտպանության կարգադրությունները խախտվում են կատարողների կողմից:

Կատարողների իրավունքները. կատարողները բողոքարկման, ինչպես նաև լավելու իրավունք ունեն:

Զոհերին իրավագործելն ու օժանդակելը. Իսպանիայի համակարգով բռնության բոլոր կին զոհերի և նրանց երեխաների համար նախատեսվում է տրամադրել հոգեբանասոցիալական և իրավական օժանդակություն: Զոհին օգնությունն առաջարկվում է նախաձեռնողաբար՝ պայմանով, որ նա բռնության մասին հաղորդում է ներկայացնում արդարադատության մարմին: Այդ օժանդակությունը համապարփակ է, և զոհերը կարող են ֆինանսական օգնություն ստանալ, ինչպես նաև ապահովվել կացարանով: Այն գործատուները, որոնք աշխատանքի են ընդունում բռնության կին զոհերի, հարկերի նվազեցման իրավունք են ստանում:

Միջգերատեսչական համակարգումը. Իսպանիայի համակարգով նախատեսվում է համագործակցություն բոլոր ներգրավված գերատեսչությունների միջև: Օժանդակություն է տրամադրվում նաև ՀԿ-ների կողմից՝ պետական գերատեսչությունների հետ համագործակցությամբ: Սահմանվել են համակարգման հատուկ միջոցառումներ՝ ԱԱԿ-ներ արձակելու ժամանակ համագործակցությունն ապահովելու նպատակով (*Punto de coordinación de órdenes de protección*):

Եզրակացություններ

Ժամանակակից պետություն հասկացության հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ այն պետք է պաշտպանի իր քաղաքացիներին անմիջական (և այլ) վտանգներից: Այդ պարտավորությունը զարգացել է ժամանակակից իրավագիտության և միջազգային իրավունքի մեջ և տարբեր եղանակներով դրսևորվում է ժամանակակից սահմանադրություններում: Վերջին զարգացումներից են այդ առնչությամբ գենդերային խնդիրները հաշվի առնող փաստաթղթերի ներկայացումը, այդ թվում՝ բռնության որոշակի ձևի, որի հետ կանայք բախվում են, ինչպես նաև այդ բռնության ծավալի ճանաչումը:

Ստամբուլի կոնվենցիան այդ փաստաթղթերից մեկն է: Այն նպատակ ունի կանանց պաշտպանելու բռնության բոլոր ձևերից, իսկ եթե բռնությունն արդեն տեղի է ունեցել, ապահովելու, որ այն անմիջապես դադարի, առավել ևս՝ չդառնա ավելի դաժան: Որոշ դեպքերում բռնությանն արդյունավետ ձևով վերջ դնելն անհնար է առանց իրավասու մարմինների կողմից զոհերի պաշտպանությանն ուղղված անհապաղ և համարժեք միջոցառումներ իրականացնելու: Ստամբուլի կոնվենցիայի՝ ԱՄԿ-ների վերաբերյալ 52-րդ հոդվածով պետություններից պահանջվում է ընդունել և իրականացնել այդպիսի միջոցառումներ, սակայն դրանց տեսակների վերաբերյալ որոշում կայացնելը թողնվում է պետությունների հայեցողությանը:

Պետություններում Նախարարների կոմիտեի կողմից անդամ պետություններին ուղղված՝ «Բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին» Rec(2002)5 հանձնարարականի (2014) պահանջների կատարման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքները ցույց տվեցին, որ բարձրանում է իրազեկվածությունն այն մասին, որ առանց հապաղելու պաշտպանության տրամադրումը և այնպիսի միջոցառումների իրականացումը, որոնք կարող են արդյունավետ լինել՝ մինչև անմիջական սպառնալիքի վերանայլը, մեծապես ճանաչվում է որպես պատշաճ զգուշավորության պարտավորություն, ինչպես նաև քրեական հետապնդման համար անհրաժեշտ նախապայման:³⁶

³⁶ Նախարարների կոմիտեի կողմից անդամ պետություններին ուղղված՝ «Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին» Rec(2002)5 հանձնարարականի *կիրարկման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական ուսումնասիրություն*, էջ 48, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <https://rm.coe.int/16805915e9>:

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների իրավական համակարգերը զգալիորեն տարբերվում են ոստիկանության, դատախազների, տեղական մարմինների և դատարանների համապատասխան լիազորությունների կանոնակարգման առումով: Ստամբուլի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի կատարման նպատակով ընտրված տարբեր ընթացակարգերը կարող են բոլորն էլ արդյունավետ լինել, եթե իրավասու մարմինները կարողանան շատ կարճ ժամանակում արձագանքել, իսկ ոստիկանությունը պաշտպանություն ապահովելու հարցում առանց որևէ բացթողում ունենալու հետագա բռնությունը կանխելու լիազորություն ունենա՝ մինչև միջոցառման վերաբերյալ թույլտվություն ստանալը:

ԱԱԿ-ների հստակ առավելությունն այն է, որ դրանք ավելի քիչ սահմանափակումներ ունեն այն մարդկանց իրավունքների և ազատությունների մասով, ում նկատմամբ դրանք նշանակվում են, քան զոհերի այլընտրանքային պաշտպանության միջոցները, ինչպիսիք են ձերբակալությունն ու կալանավորումը: Թեև 52-րդ հոդվածով հստակ սահմանվում է, որ պետք է առաջնահերթություն տալ զոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությանը, և քանի որ ԱԱԿ-ները կարող են թեև զգալի, բայց ժամանակավոր ազդեցություն ունենալ կատարողի իրավունքների վրա, այս միջոցառմամբ նաև պետք է նախատեսվեն նրանց իրավունքները պատշաճ ձևով ապահովող բոլոր անհրաժեշտ երաշխիքները:

ԱԱԿ-ները, ինչպես պահանջվում է Ստամբուլի կոնվենցիայով, պաշտպանական միջոցներ են, որոնցով զոհերին ընտանեկան բռնությունից պաշտպանելու միջամտությունների ընկալման հարցում «հարացույցի փոփոխություն» է պահանջվում: Փոխարենը զոհերին խնդրելու, որ բռնությունից անվտանգ վայր փնտրեն, այն այդ պարտականությունը դնում է կատարողի վրա, որին կարգադրվում է հեռանալ զոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարանից և չշփվել նրա հետ: ԱԱԿ-ը պաշտպանության լրացուցիչ միջոց է և այն նախատեսված չէ իրավասու մարմիններին հասանելի միջամտության որևէ այլ միջոց փոխարինելու համար, ինչպիսիք են կատարողների ձերբակալությունը կամ կալանավորումը, քրեական գործերով իրավական վարույթների հարուցումը կամ հետապնդման իրականացումը: Այդ միջոցառումը նաև ընտանեկան բռնության և կանանց նկատմամբ բռնության զոհերի համար նախատեսված ապաստարանների մշտական առկայության և ֆինանսավորման լրացուցիչ միջոց է: Այնուամենայնիվ, քանի որ այլ հասանելի միջոցառումների վերաբերյալ որոշում կայացնելը կարող է երկար տևել, ԱԱԿ-ների առավելությունն իշխանությունների կողմից իրականացված գործողությունների արագությունն է: Այդ պատճառով, որպեսզի անհետաձգելի միջոցառումներն արդյունավետ լինեն, պետք է մանրամասն ուսումնասիրել «անհետաձգելիությունը» հիմնավորող բոլոր հանգամանքները և դրանց գնահատման եղանակները: Դրանից բացի, արգելող կարգադրություններն արդյունավետ են միայն այն դեպքում, եթե դրանք պատշաճ ձևով են իրականացվում, և եթե խախտումների դեպքում պատժամիջոցներ են սահմանվում: Բռնություն գործադրած անձի կողմից իրականում հեռավորության պահպանումը չափազանց կարևոր է: Այնպիսի ԱԱԿ արձակելը, որը չի կատարվում, կարող է բարձրացնել վտանգի մակարդակը, այլ ոչ թե նվազեցնել:

Արգելող անհետաձգելի կարգադրությունների կատարման ստուգաթերթ

Կարևոր է պատշաճ ուշադրություն դարձնել մի շարք տարրերի՝ ընտանեկան բռնության գոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով, միննույն ժամանակ երաշխավորելով այն կատարողների իրավունքները, որոնց նկատմամբ ԱԱԿ է արձակվել: ԱԱԿ-ները կանոնակարգելու և իրականացնելու հարցում կարող է օգտակար լինել հետևյալ ստուգաթերթը.

Ստուգել, թե արդյոք ԱԱԿ-ը մշակվել և կարգավորվել է այնպիսի եղանակով, որ՝

- թույլ տա իրավասու մարմնին (ոստիկանությանը և այլն) գոհերին և ընտանեկան բռնության ռիսկի տակ գտնվող անձանց պաշտպանությանն ուղղված միջոցներ ձեռնարկել, հենց որ այդ մարմինները ծանուցվում են բռնության կամ դրա սպառնալիքի մասին.
- արձակվի կատարողի կողմից գոհին կամ ռիսկի տակ գտնվող անձին սպառնացող ռիսկերի և վտանգի մանրակրկիտ գնահատում կատարելուց հետո.
- դրանով կատարողին արգելվի, անհրաժեշտության դեպքում, մտնել գոհի բնակարան կամ շփվել նրա հետ.
- այն հնարավոր լինի արձակել առանց գոհի կամ վտանգի տակ գտնվող անձանց կողմից որևէ գործողություն ձեռնարկելու (ի պաշտոնե).
- ԱԱԿ-ի հաստատում պահանջվելու դեպքում, այն կարելի լինի ստանալ ԱԱԿ-ն արձակելուց հետո կարճ ժամանակահատվածում.
- այն հասանելի լինի առանց գոհի կամ վտանգի տակ գտնվող անձի կողմից որևէ ծախս կրելու անհրաժեշտության.
- դրա գործողության ժամկետը բավարար լինի գոհի կամ վտանգի տակ գտնվող անձի համար ապահով վիճակ ստեղծելու համար.
- դրա միջոցով գոհին կամ վտանգի տակ գտնվող անձին պաշտպանություն տրամադրվի իրենց տանը (նույնիսկ եթե այն ժամանակավոր բնակության վայր է, և եթե նույնիսկ կատարողը այդ բնակության վայրի սեփականատերն է), ինչպես նաև հասարակական վայրերում և աշխատանքի վայրում.
- դրա միջոցով գոհերի երեխաներին պաշտպանություն տրամադրվի, երբ նրանք գտնվում են դպրոցում և (կամ) երեխաների խնամքի հարցերով զբաղվող հաստատություններում.
- դրա միջոցով գոհերին և վտանգի տակ գտնվող անձանց պաշտպանություն տրամադրվի առանց որևէ հիմքով խտրականության,

մասնավորապես՝

- անօրինական միգրանտներ (սա նշանակում է, որ ԱԱԿ արձակելու համար զոհից չի պահանջվում ապացուցել, որ ինքն ընդունող երկրում բնակվում է օրինական հիմքերով),
- տվյալ բնակությանն առնչվող գույքային վիճակից (սա չպետք է ԱԱԿ-ի համար դիմելու պայման լինի)։
- այն չհակասի պաշտպանության կողմի և կատարողի՝ արդար դատաքննության իրավունքին, ինչպես սահմանված է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով։
- կատարողն իրավունք ունենա վիճարկելու ԱԱԿ-ն (առանց կասեցնող ազդեցության) իրավասու մարմինների առջև, իսկ բողոքարկման արդյունքում հաջողության հասնելու դեպքում նրան հասանելի լինեն իրավական պաշտպանության համապատասխան միջոցները։
- մոնիթորինգին ուղղված համապատասխան միջոցառումներ (էլեկտրոնային մոնիթորինգ) իրականացվեն՝ ապահովելու, որ այն անձը, որի նկատմամբ ԱԱԿ է արձակվել, կարգադրությամբ սահմանված ֆիզիկական հեռավորություն պահպանի զոհից կամ վտանգի տակ գտնվող անձից։
- դրա խախտումը հանգեցնի համապատասխան պատժամիջոցի կիրառմանը։
- զոհի կամ վտանգի տակ գտնվող անձի համար հասանելի լինեն պաշտպանության միմյանց հաջորդող միջոցներ (ինչպես օրինակ՝ դատարանի արձակած պաշտպանության կարգադրություններ), որոնք կարող են կիրառվել ԱԱԿ-ի ժամկետը լրանալուց անմիջապես հետո, որպեսզի պաշտպանության հետ կապված որևէ բացթողում չառաջանա։
- ԱԱԿ-ը կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության զոհերի համար նախատեսված՝ պաշտպանության և օժանդակության միջոցների համապարփակ համակարգի անբաժանելի մասը կազմի։

Եվրոպայի խորհրդի հիմնական աղբյուրները

«Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման ու դրանց դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա (Ստամբուլի կոնվենցիա, ԵՊՇ թիվ 210, 2011 թվական)

«Բռնությունից կանանց պաշտպանության մասին» Նախարարների կոմիտեի Rec(2002)5 հանձնարարական

Rec(2002)5 (2014) հանձնարարականի կիրարկման մոնիթորինգի 4-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական ուսումնասիրություն

Rec(2002)5 (2010) հանձնարարականի կիրարկման մոնիթորինգի 3-րդ փուլի արդյունքների վերլուծական ուսումնասիրություն

Ստամբուլի կոնվենցիայի վերաբերյալ փաստաթղթերի ժողովածու

Տվյալների հավաքման և հետազոտության իրականացման ապահովումը՝ Ստամբուլի կոնվենցիայի 11-րդ հոդված, (2016 թվական).

Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելում. Ստամբուլի կոնվենցիայի 12-րդ հոդված, (2014 թվական).

Կանանց նկատմամբ բռնության իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում. Ստամբուլի կոնվենցիայի 13-րդ հոդված, (2014 թվական).

Ընտանեկան և սեռական բռնություն կատարած անձանց համար նախատեսված ծրագրեր. Ստամբուլի կոնվենցիայի 16-րդ հոդված, (2014 թվական).

Մասնավոր հատվածի և լրատվամիջոցների մասնակցության խթանումը կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման գործում. Ստամբուլի կոնվենցիայի 17-րդ հոդված, (2015 թվական).

Գրականության ցանկ

Թ. Էրնզին և այլք (2012), *Ընտանեկան բռնություն իրականացնողների համար նախատեսված ծրագրեր, Մաս II. ապացույցների վիճակի պարբերական դիտարկում*, Բռնարարքներ կատարած անձանց բուժման և համեմատական քրեաբանության միջազգային տեղեկագիր, հ. 57 (10), էջ 1206-25:

Բիչն և այլք (1998 թվական), *Բանտում սեռական բնույթի բռնարարքներ կատարած անձանց բուժման ծրագրի գնահատումը: STEP-ի (հավատարմագրային և գույքային հարցերով մասնագետների միություն) կողմից Ներքին գործերի նախարարության համար պատրաստված զեկույց*, Ներքին գործերի նախարարություն, Լոնդոն:

Բուլղարիայի գենդերային հետազոտությունների հիմնադրամ/ Մարդու իրավունքների պաշտպաններ, (2010 թվական), *Միավորված ազգերի կազմակերպության Մարդու իրավունքների խորհրդի Համընդհանուր պարբերական դիտարկման (ՀՊԴ) աշխատանքային խմբի իններորդ նիստին ներկայացված ընդհանուր տեղեկություններ*, նոյեմբերի 1-12, 2010 թվական, Սոֆիա/Մինեապոլիս:

Բանչ, Շարլոթ/Ռայլի, Նիվ (1994 թվական), *Հաշվետվողականություն պահանջելով: Համաշխարհային քարոզարշավն ու Վիեննայի կանանց իրավունքների հարցերով տրիբունալը*, Նյու Յորք:

Բուլղարիայի գենդերային հետազոտությունների հիմնադրամ/ Մարդու իրավունքների պաշտպաններ, (2008 թվական), Բուլղարիայի «Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին» օրենքի կիրառումը, Սոֆիա/Մինեապոլիս:

Քելի, Լիզ/Հեյջմեն-Ուայթ, Քերոլ/Մեյսոն, Թոմաս/Ռոմկենս, Ռենե (2011 թվական), *Իրավունքների իրականացում: Եվրոպայում կանանց և երեխաների նկատմամբ բռնության մասով պետական արձագանքի վերաբերյալ դեպքի ուսումնասիրություններ*, Եվրոպական հանձնաժողովի ԴԱՖՆԵ (DAPHNE) ծրագիր, Լոնդոն:

Լոզար, Ռոզա (2008 թվական), *Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ օրենսդրության մեջ լավագույն գործելակերպերն ու մարտահրավերները*, Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ օրենսդրության մեջ լավագույն գործելակերպերի հարցերով ՄԱԿ-ի փորձագիտական խմբի հանդիպմանը ներկայացված զեկույց, 2008 թվականի մայիսի 26-28, Նյու Յորք:

POEMS (Պաշտպանության կարգադրություններ Եվրոպական միության անդամ պետություններում) ծրագիր. պաշտպանության կարգադրություններ Եվրոպական միության 27 անդամ պետություններում՝ <http://poems-project.com/>

Rösemann, Ute (1989), *Untersuchung zur Übertragbarkeit des Amerikanischen Modells DAIP; Intervention gegen Gewalt in der Familie*, Forschungsprojekt des BuMiJFFG, Selbstverlag, Gladbeck, Germany.

Շեփրդ, Մելանի Ֆ./Փենս, Էլեն Լ. (խմբ.) (1999 թվական), *Ընտանեկան բռնությանը համայնքի արձագանքի համակարգումը. Դասեր Դուլություն և ավելին*, Թաուզանդ Օուքս/Լոնդոն/Նյու Դելի:

Միավորված ազգերի կազմակերպություն (1993 թվական), Վիեննայի հոչակագիր, ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ A/CONF.157/DC/1/ Հավելված 1:

Միավորված ազգերի կազմակերպության ԿԽՎԿ կոմիտե (1992 թվական), «Կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ» թիվ 19 ընդհանուր հանձնարարական, Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման կոմիտեի (ԿԽՎԿ) 11-րդ նիստ, 1992 թվական, Նյու Յորք:

Միավորված ազգերի կազմակերպության ԿԽՎԿ կոմիտե (2007ա), *ԿԽՎԿ որոշումներ թիվ 05/2005 Շահիդն* ընդդեմ Ավստրիայի [*Sahide G. v Austria*], 39-րդ նիստ, 2007 թվականի հուլիսի 23-ից օգոստոսի 10-ը:

Միավորված ազգերի կազմակերպության ԿԽՎԿ կոմիտե (2007բ), *ԿԽՎԿ որոշումներ թիվ 06/2005 Ֆաթմա Յ.-ն* ընդդեմ Ավստրիայի [*Fatma Y. v Austria*], 39-րդ նիստ, 2007 թվականի հուլիսի 23-ից օգոստոսի 10-ը:

Միավորված ազգերի կազմակերպություն/ Մարդու իրավունքների խորհուրդ (2013 թվական), Հատուկ զեկուցողի՝ կանանց նկատմամբ բռնության, դրա պատճառների և հետևանքների վերաբերյալ զեկույցը, Ռաշիդա Մանջու A/HRC/23/49:

ԿԸԲԵ (2012 թվական), *Իրական տվյալների հավաքման վրա հիմնված ստուգում և բռնություն վերապրած կանանց և երեխաների համար նախատեսված ծառայություններ. Պաշտպանության և օժանդակության իրավունք*, ԿԸԲԵ-ի գրասենյակ/Ավստրիայի՝ կանանց համար նախատեսված ապաստարանների ցանց, Վիեննա:

Հոդված 52. Արգելող անհետաձգելի կարգադրություններ

Կողմերը ձեռնարկում են անհրաժեշտ օրենսդրական կամ այլ միջոցառումներ՝ ապահովելու համար, որ իրավասու մարմիններին լիազորություն վերապահվի ընտանեկան բռնություն կատարողին անմիջական վտանգի իրավիճակներում կարգադրելու բավարար ժամկետով ազատել զոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարանը և կատարողին արգելելու մտնել զոհի կամ ռիսկի տակ գտնվող անձի բնակարան կամ շփվել նրա հետ: Մույն հոդվածին համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկելիս պետք է առաջնահերթություն տալ զոհերի և ռիսկի տակ գտնվող անձանց անվտանգությանը:

HYE

www.coe.int

Եվրոպայի խորհուրդը մայրցամաքի մարդու իրավունքների ամենամեծ կազմակերպությունն է: Այն բաղկացած է 47 պետությունից, որից 28-ը Եվրոպական միության անդամ պետություն է: ԵՄ բոլոր անդամ պետությունները ստորագրել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան, որը կոչված է պաշտպանելու մարդու իրավունքները, ժողովրդավարությունը և օրենքի գերակայությունը: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է անդամ պետություններում Կոնվենցիայի իրականացումը:

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE